

ในการค้นคว้าและศึกษาเรื่องนี้ ผู้เขียนได้รับความสะดวกและความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่าย ได้แก่ คุณเจือ อัมพันธุ์ หัวหน้ากองทะเบียน ส่วนการทะเบียนและเลือกตั้ง กรมมหาดไทย อาจารย์เอนก ฤทธิประศาสน์ หัวหน้าแผนกวิจัยและรายงานกองเลือกตั้ง กรมมหาดไทย ช่วยจัดหาและอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการใช้เอกสารการสำรวจสำมะโนครัวปีต่างๆ ของกรมมหาดไทย นายแพทย์สมทรง กัญจนะนุต นายแพทย์ประจำกรมการแพทย์ และเจ้าหน้าที่บางท่านในกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ให้พิมพ์เอกสารเกี่ยวกับอัตราเกิดและอัตราตายของประชากร อาจารย์นวนิตย์ ใจจนเสนา บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะรัฐประศาสนศาสตร์ ให้พิมพ์เอกสารสถิติประชากรของประเทศไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้อาจารย์ที่ตัดिया อมรทัต ได้มีส่วนช่วยในการเขียนกรัฟและแผนภาพสถิติ คุณบุญยัง หุวะนิมัท คุณประจวบ แก้วเกตุทอง และคุณประสกล์ ถิธาบรรจง ช่วยในการจัดพิมพ์ต้นร่างและตรวจทานความเรียบร้อย ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ที่ได้กล่าวนามนามแล้ว ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

บทนำ

ปัญหาเรื่องประชากรเป็น ปัญหาเก่าแก่ปัญหาหนึ่งของโลก เมื่อเริ่มศตวรรษที่ 19 นั้น แม้ประชากรทั้งโลกจะมีเพียงประมาณ 906 ล้าน ก็ได้มีผู้เอาใจใส่ในปัญหาการเพิ่มทวีของประชากรโลกอยู่แล้ว ผู้ที่มีชื่อเสียงและชื่อนี้เคียงกัน ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมาในสมัยนั้นได้แก่ Thomas Robert Malthus นักบวชและนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ Malthus ได้เขียนบทความ เรื่อง "An Essay on the Principle of Population" ซึ่งโดยสาระสำคัญ เขาได้ชี้ให้เห็นอันตรายของการเพิ่มทวีของประชากรอย่างรวดเร็ว อันมิได้ สัมพันธ์กับการเพิ่ม

ประชากรของประเทศไทย

ศกต ผาสุนทรินต์

อาจารย์ประจำคณะและหัวหน้าฝ่ายวิจัย

ของปริมาณอาหาร และคงท้ายด้วยการเรียกร้องให้มีการจำกัดอัตราเกิดที่ Malthus เรียกว่า "Moral Restraint" ¹

แม่ทฤษฎีของ Malthus เรื่องการเพิ่มตัวของพลเมืองดังกล่าวจะถูกวิจารณ์และโจมตีจากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยเป็นอันมากก็ตาม นักสถิติประชากร (Demographer) ทงหลายก็ยังยกย่องว่าเขาเป็นผู้ให้กำเนิดการศึกษาเรื่องประชากรอย่างแท้จริง ยิ่งมาในสมัยปัจจุบันเมื่อประชากรของโลกได้เพิ่มขึ้นจาก 906 ล้าน เมื่อ ค.ศ. 1800 มาเป็น 2,400 ล้านในปี ค.ศ. 1950 ² ยิ่งทำให้ นักสถิติประชากร และนักสังคมวิทยาทั่วไปพากันประวิติกว่า อัตราการเพิ่มของ ประชากรดังกล่าว อาจทำให้เกิดการแออัดและไม่มีที่ยพิพาทเพียงแก่พลโลกในวันหนึ่งข้างหน้า ฉะนั้น ในทุกวันนี้ เราจะพบบุคคลบางพวกกำลังเรียกร้องให้มีการคุมกำเนิดกันเป็นกรณีใหญ่ เพื่อป้องกันปัญหาที่มนุษยโลกจะต้องเผชิญกับการขาดแคลนอาหารและที่อยู่ในอนาคต

เนื่องจากปัญหาการเพิ่มตัวของประชาโลกมีลักษณะสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเพิ่มตัวของประชากรของแต่ละประเทศ การศึกษาถึงการเพิ่มพูนซึ่งจำนวนประชากร อัตราเกิด อัตราตาย และความหนาแน่นของประชากรในประเทศไทย ย่อมจะช่วยให้เราเข้าใจสภาวะของประชากรในประเทศเราดียิ่งขึ้น และอาจเป็นทางช่วยให้เราคิดหาเหตุผลและตัดสินใจได้ว่า เป็นการสมควรหรือยังที่เราจะเริ่มเอาใจใส่กับเรื่องปัญหาการเพิ่มตัวของประชากรอย่างจริงจัง และเราควรเอาใจใส่กับคำเรียกร้องให้มีการลดอัตราเกิดเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด อย่างน้อยที่สุดการศึกษาเรื่องนี้จะช่วยให้เราเข้าใจเรื่องของประเทศของเราเองดีขึ้น คือเข้าใจถึงลักษณะและปัญหาของประชากรไทยเราว่ามีลักษณะเป็นมาอย่างไรและจะมีแนวโน้ม (Trend) ไปทางใดในอนาคตอันไม่ไกลนัก

การศึกษาเรื่องประชากรของประเทศใดประเทศหนึ่ง ตามหลักควรจะศึกษาถึงการอพยพเข้าเมืองของคนต่างด้าวและการอพยพของชนพื้นเมืองออกไปจากประเทศด้วย (Immigration and Emigration) เพราะการอพยพเข้ามาและออกไปดังกล่าวมีผลกระทบต่อระดับกับการ

1. Dennis H. Wrong, Population, New York: Random House, Inc., 1956 pp. 97-100.

2. United Nation, Demographic Yearbook, 1951, p. 103.

เพิ่มและลดจำนวนของประชากรของแต่ละประเทศโดยตรง แต่เนื่องจากสถิติเก่า ๆ เกี่ยวกับคนอพยพเข้ามาและออกไปของประเทศไทยมิได้รวบรวมไว้แน่นอน จึงเป็นการยากที่จะศึกษาและทำการเปรียบเทียบวิเคราะห์ ประกอบกับในระยะหลังรัฐบาลได้ใช้วิธีกำหนดโควตาคนเข้าเมืองไว้ค่อนข้างต่ำ ฉะนั้น การลดหรือเพิ่มจำนวนประชากรจึงขึ้นอยู่กับอัตราเกิดและอัตราตายตามธรรมชาติ (Natural Increase and Decrease) มากกว่าอื่น การศึกษาครั้งนี้นจึงมิได้รวมถึงเรื่อง การอพยพเข้ามาและออกไปของบุคคลบางหมู่ด้วย

หลักฐานที่ใช้ประกอบการศึกษา

ประเทศไทยได้เคยมีการสำรวจสำมะโนครัวมาแล้วรวม 5 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2453 และครั้งต่อ ๆ มาได้แก่การสำรวจสำมะโนครัวเมื่อ พ.ศ. 2462 พ.ศ. 2472 พ.ศ. 2480 และ พ.ศ. 2490 โดยปกติควรจะได้มีการสำรวจครั้งที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นระยะ 10 ปีพอดี แต่เนื่องจากสหประชาชาติได้แนะนำประเทศสมาชิกให้ทำการสำรวจพร้อมกันในปี พ.ศ. 2503 (1960) ฉะนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2500 ประเทศไทยจึงมิได้ทำการสำรวจสำมะโนครัวตามระยะเวลาเป็นครั้งที่ 6

อย่างไรก็ดี ในปี พ.ศ. 2500 ประเทศไทยจะมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และทางการเกรงว่าถ้าจะใช้หลักฐานจากการสำรวจสำมะโนครัว ปี พ.ศ. 2490 เป็นหลักในการคำนวณจำนวนราษฎร จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้ว อาจไม่ได้ตัวเลขที่สมบูรณ์พอ เพราะการสำรวจครั้งก่อนได้งดเดยมาเกือบสี่ปีเต็ม ฉะนั้น ทางทางจึงได้จัดให้มีการสำรวจตรวจสอบทะเบียนราษฎรใน พ.ศ. 2499 โดยประสงค์จะนำสถิติและตัวเลขมาใช้ประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2500 เป็นสำคัญ การสำรวจตรวจสอบทะเบียนราษฎรนี้ จึงไม่ถือเป็นการสำรวจสำมะโนครัว และได้รวบรวมตัวเลขเฉพาะเท่าที่เกี่ยวกับจำนวนครอบครัว จำนวนประชากร นอกที่กับความหนาแน่นของประชากรและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจำเป็นแก่การเลือกตั้งเท่านั้น³

ในการศึกษาเรื่องประชากรของประเทศไทยนี้ ได้อาศัยหลักฐานจากการสำรวจ

³ สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมมหาดไทย, กระทรวงมหาดไทย
สถิติจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจตรวจสอบทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499, หน้าคำนำ

ตำมะโนครว 5 ครั้ง ทักถาวข้างต้น และจากการสำรวจทะเบียนราษฎรครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2499 เท่านั้น แม้ทางการได้จัดทำสำมะโนประชากรเมื่อเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2508 เขาใจว่าการสำรวจครั้งนี้คงได้ตัวเลขและรายละเอียดสมบูรณ์กว่าครั้งก่อน ๆ แต่ผลการสำรวจครั้งนี้ยังไม่สามารถทราบได้ภายในระยะเวลาอันใกล้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่จะต้องนำมารวบรวมจำแนก และคำนวณออกเป็นตัวเลขมากมาย ฉะนั้น หลักฐานที่ใช่ประกอบการศึกษาจึงเป็นหลักฐานจากการสำรวจสำมะโนครว 5 ครั้งดังกล่าวมาแล้ว และหลักฐานจากการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2499 เป็นส่วนใหญ่ ก็ได้พยายามค้นคว้าสถิติตัวเลขแจกกระทรวงทบวงกรมที่แยกย่อยเพื่อใช้ประกอบเพิ่มเติมให้การศึกษาสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเท่าที่จำเป็น ถ้าการคำนวณผลการสำรวจสำมะโนครวประชากร พ.ศ. 2508 เสร็จสิ้นเมื่อใด ผู้ชานักอาจนำผลคำนวณได้นั้นมาเปรียบเทียบแต่ละศึกษาต่อไปจากการศึกษาครั้งถัดไปโดยง่าย

ท่านผู้อ่านคงเคยได้ยินบางท่านกล่าวว่า ตัวเลขที่ได้จากการสำรวจสำมะโนครวครั้งก่อน ๆ เป็นตัวเลขที่คาดเคลื่อนกับความจริง แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่มีการสำรวจสำมะโนครวครั้งใดสามารถทำได้สมบูรณ์ 100 เปอร์เซ็นต์ ความบกพร่องย่อมมีบางเป็นธรรมดา เพราะเป็นการสำรวจคนทั้งประเทศ ระหว่างระยะเวลาที่เจ้าหน้าที่ทำการสำรวจบางคนอาจมีกิจกรรมต่างไปต่างท้องที่ ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ ไม่สามารถมารับการสำรวจได้ อย่างไรก็ตาม ผลการสำรวจทุก ๆ ครั้งก็ควรจะให้ความหมายได้ในทางข้างต่ำ (Minimum) กล่าวคือ ถ้าการสำรวจเป็นไปได้โดยสมบูรณ์ ตัวเลขที่ได้ก็จะต้องมากกว่านั้น อีกประการหนึ่ง ถ้าเราไม่ใช้ตัวเลขที่ได้จากการสำรวจตามระยะเวลาเหล่านั้น เรายังไม่ทางศึกษาจากตัวเลขอื่น ๆ ได้เสีย เพราะโดยปกติรัฐบาลเท่านั้นเป็นผู้ดำเนินการสำรวจสำมะโนครว ถ้าพิจารณาในทัศนะนี้แล้วท่านผู้อ่านคงเห็นพ้องด้วยว่า การศึกษาจากตัวเลขดังกล่าวนี้จะให้ความเชื่อถือและใกล้ชิดความจริงมากกว่าการคำนวณหรือศึกษาโดยไม่มีหลักฐานเลย

การเพิ่มทวีของประชากรในประเทศไทย

(Population Growth)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 ถึง พ.ศ. 2499

จากผลการสำรวจสำมะโนครวรวม 5 ครั้ง และการลงทะเบียนราษฎรครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2499 ปรากฏว่า ประเทศไทยมีพลเมืองเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรของประเทศไทย

2453 - 2499

ปี สำรวจ	จำนวนประชากร	เพิ่มขึ้นจากสำรวจครั้งก่อน		หมายเหตุ
		จำนวน	ร้อยละ	
2453	8,149,487	-	-	
2462	9,207,355	1,057,868	13	
2472	11,506,207	2,298,852	25	
2480	14,464,105	2,955,898	25.7	
2490	17,442,689	2,978,528	20.6	
2499	22,811,701	5,369,012	30.78	

- ที่มา
1. กองทะเบียน, กรมมหาดไทย, กระทรวงมหาดไทย
การสำรวจสำมะโนครัวทั่วราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490, ประชากร, เล่มที่ 1 หน้า 3
 2. สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมมหาดไทย, กระทรวงมหาดไทย, สถิติจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจครอบครัวจดทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499, หน้า 1-2

จากตัวเลขข้างบนนี้ แสดงให้เห็นว่า จำนวนประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มทอชน โดยลำดับ เริ่มจาก 13% ในปี 2462 เป็น 25% ในปี 2472 25.7% ในปี 2480 20.6% ในปี 2490 และถึง 30.78% ในปี 2499 อันเป็นสถิติการเพิ่มที่สูงที่สุดในระยะ 6 ครั้งที่ได้เคยมีการสำรวจเป็นต้นมา ถ้านำยอดจำนวนประชากร 22 ล้านคนเศษ ซึ่งสำรวจได้เมื่อ พ.ศ. 2499 เทียบกับยอด 8 ล้านคนเศษ ซึ่งสำรวจได้เมื่อ พ.ศ. 2453 จะเห็นว่าพลเมืองของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าตัวในช่วงระยะเวลา 46 ปีที่ผ่านมา

การเพิ่มทอชนของประชากรมีมูลเหตุมาจากหลายกรณี ได้แก่มีการเกิดเพิ่มขึ้นและมี

การตายน้อยลง มีการอพยพของบุคคลจากประเทศหนึ่งเข้าไปอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง ตลอดจนเหตุ
ผลและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ความสงบเรียบร้อยของบ้าน
เมือง เป็นต้น

สำหรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรในประเทศไทยนี้ ก็ยังมีผู้รู้มาจากเหตุ
ต่าง ๆ ดังกล่าวเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในประการแรกที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจากปี 2453 ใน
คราวสำรวจเมื่อปี 2462 เพียง 13 % เนื่องจากอัตราการตายในระหว่างนั้นยังคงสูงอยู่ เพราะการแพทย์
และวิธีการรักษาพยาบาลโรคภัยไข้เจ็บแผนใหม่ยังไม่แพร่หลายจำนวนพลเมืองที่เกิดขึ้นจึงถูกหักลบ
ไปโดยจำนวนพลเมืองที่ตายไปซึ่งมีอัตราค่อนข้างสูง การคมนาคมระหว่างประเทศก็ยังไม่สะดวก
เหมือนในระบอบต่อมา การอพยพของคนต่างประเทศเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจึงมีเป็นจำนวนน้อย นอก
จากนั้นความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมสมัยก่อน ย่อมมีส่วนช่วยให้บุคคลรู้สึกมีความเป็นหนุ่มเป็นสาว
ซำกว่าในสมัยหลัง ๆ ดังเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปว่า พ่อแม่สมัยก่อนนั้นนิยมกตัญญูและกตัญญูบุตร
สาวของตนไว้ในเหย้าเรือนจนกว่าจะมายุคควรแก่การมีเรือนและมีญาติผู้ชบ จึงจะจัดการแต่งงานให้
ในระบอบต่อ ๆ มาปรากฏว่ากิจการแพทย์ได้เจริญก้าวหน้าขึ้น การรักษาพยาบาลแผนใหม่ซึ่งมี
โอกาสช่วยชีวิตของคนเจ็บป่วยได้ดีขึ้นได้แพร่หลายออกไป ประชาชนทั่วไปมีการศึกษาดีขึ้น วิชา
ระบอบรักษาสุขภาพตามหลักการสุขาภิบาลและอนามัยแผนใหม่ อัตราการตายจึงลดน้อยลงและเป็น
ผลให้จำนวนผู้เกิดมาแต่มีชีวิตรอดอยู่มากขึ้น นอกจากนี้ การคมนาคมระหว่างประเทศก็ได้
วิวัฒนาการก้าวหน้ามีความสะดวกและปลอดภัยยิ่งขึ้น คนอพยพจากประเทศอื่นโดยเฉพาะจาก
ประเทศจีนเข้ามาสู่ประเทศไทยจึงเพิ่มขึ้นด้วย ในด้านสถิติและเสรีภาพของคนวัยหนุ่มสาวนั้นก็
ปรากฏว่าอารยธรรมแบบตะวันตกได้แพร่เข้ามาในประเทศไทย เป็นผลให้คนวัยหนุ่มมีนิสัยระและเสรี
ภาพมากขึ้น เช่น การออกไปตั้งคัมกับบุคคลภายนอกครอบครัว ตลอดจนการเดี๋ยกคู่ครอง
เป็นต้น นีเป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นในรุ่นต่อๆ มา มีความรู้สึกเป็นหนุ่ม สาว และแต่งงานกันเร็ว
ขึ้นกว่าแต่ก่อน เหตุนี้ย่อมถือเป็นมูลเหตุของการเพิ่มของพลเมืองของประเทศไทยในระบอบต่อมา
ทั้งสิ้น ฉะนั้น อัตราการเพิ่มของพลเมืองจึงเปลี่ยนไปในทางสูงขึ้นเรื่อย ๆ จาก 13 % เมื่อปี
2462 ขึ้นมาเป็น 25 % ในปี 2472 25.7 % ในปี 2480 20.6 % ในปี 2490 และ 30.78 %
ในปี 2499

การที่ปี 2490 มีอัตราการเพิ่มเพียงร้อยละ 20.6 % ของพลเมืองซึ่งสำรวจเมื่อปี 2480 นั้น เหตุผลที่เห็นได้ชัดคือตั้งแต่ปี 2484 เป็นต้นมาจนถึงปี 2488 ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะสงคราม การคมนาคมระหว่างประเทศซึ่งหยุดชะงักลง เป็นการตัดการอพยพของคนต่างด้าวจากประเทศอื่นที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้ ประชาชนต้องเสียชีวิตลงในระหว่างสงคราม ต้องอพยพเรือนเพื่หลบภัยอยู่ใต้ถุน และการทำสิ่งของเครื่องใช้มีราคาแพงจนอย่างผิดปกติในระหว่างสงคราม เป็นเหตุให้บุคคลเป็นอันมากต้องงดการสมรสไว้ เพราะไม่สามารถจะแต่งงานครบครันได้ เหตุนี้ย่อมเป็นสาเหตุที่ทำให้อัตราการเพิ่มของประชากรลดน้อยลงในคราวสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2490 คือเพิ่มเพียง 20.6 % ของยอดประชากรปี พ.ศ. 2480

อัตราการเพิ่มของพลเมืองที่ถึงถึง 30.78 % เมื่อมีการสำรวจในปี 2499 ก็มีสาเหตุเกี่ยวเนื่องกับเหตุผลที่กล่าวไว้แล้วตอนก่อน คือ ระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2490 ถึง 2499 เป็นระยะเวลาที่ประเทศไทยพ้นภาวะสงคราม ประชาชนอพยพกลับถิ่นที่อยู่ทำกินตามปกติ บุคคลที่เคยชงักการสมรสไว้ในระหว่างสงครามได้ทำการสมรสมากขึ้น เป็นเหตุให้มีการสมรสและการเกิดของทารกก็เพิ่มเป็นเงาตามตัว นอกจากนี้ การคมนาคมระหว่างประเทศสะดุดกันและสะดุดกลดลงไปด้วยมาในอัตรเป็นอันมาก การอพยพของคนต่างประเทศเข้าประเทศไทยย่อมเพิ่มขึ้นด้วย คงมีสาเหตุที่สำคัญเพียงประการเดียวที่อาจชะงักการสมรสและประจักษ์การมีบุตรของบุคคลบางพวกได้บ้าง ได้แก่ ค่าครองชีพซึ่งนับว่ายังค่อนข้างสูงอยู่ตลอดระยะเวลาดังกล่าว การกำหนดโควตาคนต่างประเทศที่จะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก็อาจนับเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยจำกัดอัตราการเพิ่มของพลเมืองในระยะ พ.ศ. 2490 ถึง 2499 ไปได้บ้าง

มีข้อควรสังเกตว่า ยอดจำนวนประชากรที่ปรากฏจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2499 นั้น เป็นระยะเวลาสำรวจที่เร็วกว่าปกติไป 1 ปี ฉะนั้น ถ้าทำการสำรวจในปี พ.ศ. 2500 ตามรอบระยะเวลาสิบปีของการสำรวจที่คงไว้เดิม อัตราการเพิ่มของพลเมืองคงสูงกว่จำนวนที่เห็นอยู่นี้

แนวโน้มของจำนวนประชากรในอนาคต (Trend of Population Growth)

การศึกษาสถิติจำนวนประชากรย้อนหลังไปเป็นระยะเวลานานพอสมควร จะช่วยให้ นักสถิติประชากร (Demographer) สามารถคาดคะเนจำนวนประชากรในระยะข้างหน้า ซึ่งไม่ไกลเกินไปนักได้ใกล้เคียงพอสมควร อย่างไรก็ตาม นักสถิติประชากรทราบเป็นอย่างดีว่าการคาดคะเน หรือประมาณจำนวนพลเมืองของประเทศใดก็ตามย่อมจะให้ถูกต้องแน่นอนได้โดยยาก ทั้งนี้ เพราะไม่มีเครื่องมือใดที่สามารถควบคุมหรือบอกการเพิ่มหรือลดจำนวนของประชากรได้แน่นอน จำนวน

ประชากรหดหรือเพิ่มของประเทศหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางมหตเป็นพลเมืองของประเทศนั้น ซึ่งหาได้มีกำหนดกฎเกณฑ์ไม่ว่าครอบครัวใดจะตจะมีบุตรคนหรือมีได้ไม่เกินคน นอกจากนั้น ยังอาจมีเหตุการณ์ในขนาดคชามากหลาย ซึ่งนักสถิติประชากรไม่อาจสังเกตเห็นหรือคาดคะเนได้ เช่น การเกิดโรคระบาด สงคราม ทุกข์ภัยพิบัติ และภัยพิบัติอันเกิดจากธรรมชาติ เป็นต้น เหตุอันเป็นต้นเหตุแห่งการตายและการลดจำนวนประชากรลงเป็นอันมาก ซึ่งย่อมทำให้การคาดคะเนทำได้ผิดไปได้โดยง่าย ในด้านอัตราการเกิดก็เป็นสิ่งทีคาดคะเนได้ยากเช่นเดียวกัน ในยามที่ประเทศชาติมีเศรษฐกิจเฟื่องฟู ประชาชนมีรายได้สูง ย่อมเป็นต้นเหตุให้ประชาชนเกิดความอยากมีบุตรหลานไว้เลี้ยงดูมากกว่าในยามที่เศรษฐกิจถดถอยและคนมีรายได้น้อย ในระหว่างสงครามก็เช่นกัน การเกิดและการล้มตายย่อมมีน้อยกว่าปกติ เพราะคู่สมรสต้องพลัดพรากจากกันเนื่องจากสามีต้องไปทำการรบพุ่ง ต้องอพยพหลบภัยและแยกย้ายกันอยู่บาง เหล่านี้เป็นเหตุผลและกรณีแวดล้อม ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนถึงการเพิ่มหรือการลดของประชากรซึ่งนักสถิติประชากรไม่มีทางทราบได้

แม้จะทราบข้อที่ยากนานาประการในการที่จะคาดคะเนแนวโน้มของ จำนวน ประชากร ในอนาคตดังกล่าวมาแต่ก็ตาม นักสถิติประชากรก็ยังยึดที่จะใช้สถิติจำนวนประชากรในอดีตที่ได้ศึกษามาเป็นระยะเวลาพอสมควรเป็นเครื่องมีประมาณแนวโน้มของจำนวนประชากรของสังคมที่ศึกษามีได้ มิฉะนั้น นักสถิติประชากรก็จะมีควมวรัถกว่าเรื่องศึกษานานยังไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องสันนิษฐานว่าเหตุการณ์ในอนาคตคงจะเป็นไปตามสภาวะที่เป็นอยู่ดังปัจจุบัน หรือบางทีก็ใช้วิธีการคาดคะเนกว้าง ๆ คือให้แนวโน้มระดับสูง ถดถอย ค่าไว้ แม้จะได้ใช้ความระมัดระวังดังกล่าวมาแต่ก็ตาม จากประสพการณ์ที่แลออกมาในอดีต การคาดคะเนแนวโน้มของนักสถิติประชากรก็ยังคาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้โดยง่าย ด้วยเหตุที่มกกรณีพิเศษมาแซกแซงเข้ามาและมีก็เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับกาตายของประชากรเป็นจำนวนมาก ๆ ด้วย เช่น สงครามโลก ทัตแวมทางสองคราว และโรคระบาด เป็นต้น แม้ผู้เขียนมิได้เป็นนักสถิติประชากรก็ตาม แต่เมื่อได้ทำการศึกษาเรื่องนี้แล้ว ก็ใครที่จะทตตงคาดคะเนจำนวนประชากรของประเทศไทยในอนาคตไว้ด้วย หากผิดพลาดประการใดหวังว่าท่านผู้อ่านคงอภัย

ก่อนที่จะพิจารณาดังแนวโน้มของจำนวนประชากรในประเทศไทย ควรจะได้พิจารณาถึงอัตราเกิด (Birth Rate) อัตราตาย (Death Rate) และอัตราเพิ่ม (Growth Rate) ของประชากรเสียก่อนดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ แสดงอัตราเกิด อัตราตาย และอัตราเพิ่ม

ของประชากร

2486-2500

ปี	อัตราเกิด		อัตราตาย		อัตราเพิ่ม		หมายเหตุ
	จำนวน	คิดเป็น พันละ	จำนวน	คิดเป็น พันละ	จำนวน	คิดเป็น พันละ	
2486	588,870	33.9	297,053	17.1	291,817	16.8	
2487	525,446	29.7	289,540	16.4	235,906	13.3	
2488	433,261	24.0	276,582	15.3	156,679	8.7	
2489	411,835	23.0	259,066	14.3	152,769	8.5	
2490	413,130	23.6	234,315	13.4	179,115	10.2	
2491	426,054	24.0	189,968	10.7	236,086	13.3	
2492	504,682	27.9	190,401	10.5	314,281	17.4	
2493	525,080	28.6	184,455	10.0	340,625	18.6	
2494	552,741	29.6	193,897	10.4	358,844	19.2	
2495	574,160	30.2	189,211	10.0	384,249	20.2	
2496	607,188	31.5	183,066	9.5	424,122	22.0	
2497	681,792	34.8	192,595	9.8	489,197	23.0	
2498	694,985	35.0	187,666	9.4	507,319	25.6	
2499	773,756	38.0	202,017	9.1	571,739	28.9	
2500	771,242	33.7	218,133	9.5	553,109	24.2	

ที่มา: จำนวนจากเอกสาร Population: Census, Checking Survey and Mid-year Estimation, ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, แผนก 4

จากตารางข้างบนจะเห็นว่าแนวโน้มของอัตราเกิดในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา เป็นไปในทางเพิ่มทวิคูณเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปี 2490 เป็นต้นมาโดยเริ่มจาก 1,000 ต่ 23.6 คน จนถึง 1,000 ต่ 33.7 คนต่อปีในปี พ.ศ. 2500 ปีที่อัตราเกิดมีแนวโน้มไปทางลบได้แก่ปี พ.ศ. 2487 ถึงปี 2489 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สงครามมหาเอเซียบริพาทกำลังเข้าชนดกฤตและเพิ่งสงบลงได้ในกต่างปี 2488 ฉะนั้น อัตราเกิดในปี 2489 จึงยังคงสถิตย์และเริ่มกลับเพิ่มขึ้นในปี 2490 เป็นต้นมาดังกล่าวแล้ว

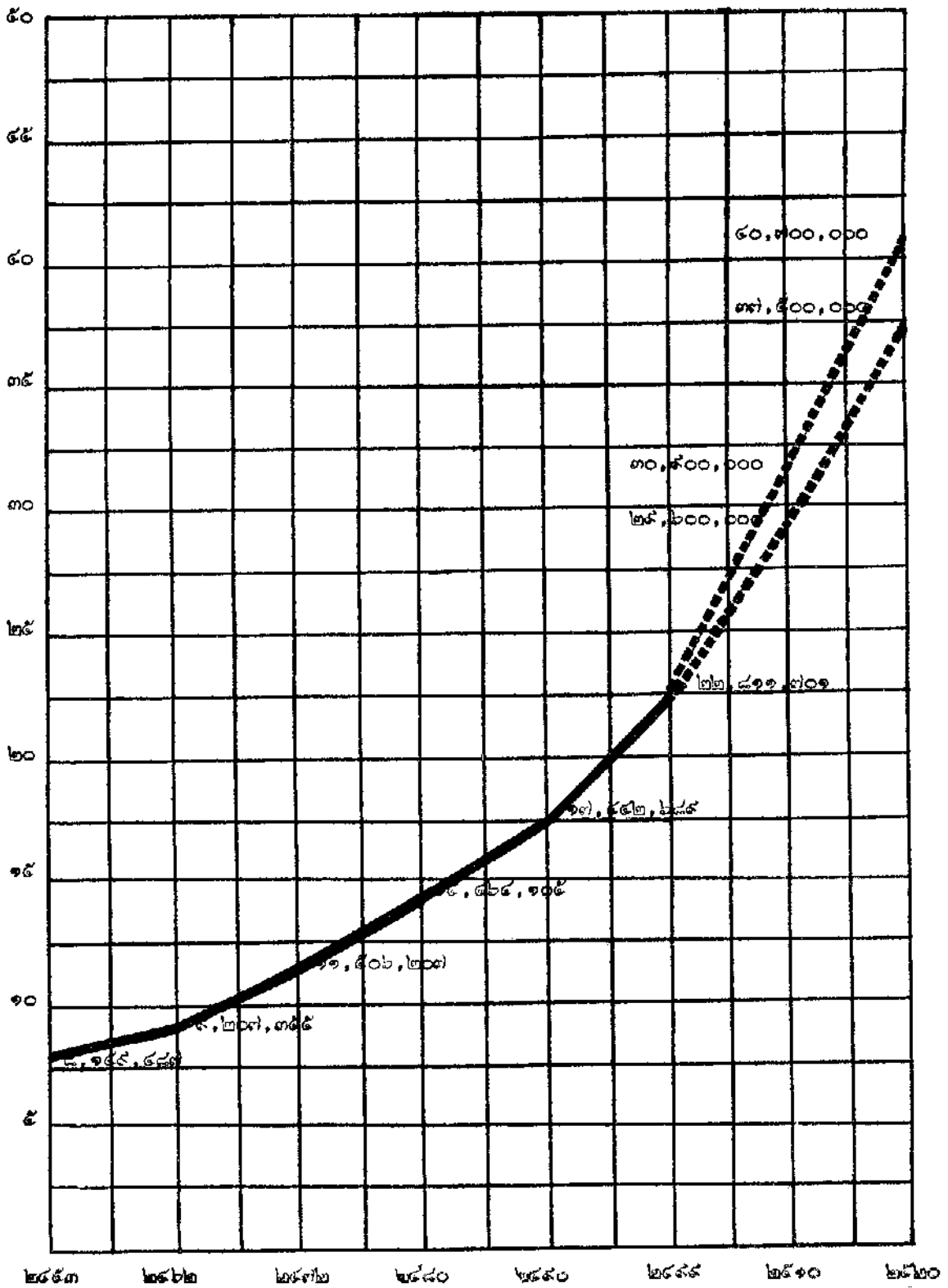
ในด้านอัตราการตาย ปรากฏว่าตั้งแต่ปี 2486 เป็นต้นมา จนถึงปี 2500 อัตราตายได้ค่อย ๆ ลดลงทุกปี คือจาก 1,000 ต่ 17.1 คนเมื่อปี 2486 จนเหลือ 1,000 ต่ 9.1 คนในปี 2499 ซึ่งเป็นปีที่มรสุมคร่าตายค่าสุด และกลับสูงขึ้นเล็กน้อยเป็นพันละ 9.5 คน ในปี 2500 เนื่องจากเกิดภัยพิบัติโรคและโรคไข้หวัดใหญ่ (Asian Flu) ระบาด

เมื่อกล่าวถึงอัตราเกิดหักด้วยอัตราการตาย ผลที่ได้จะเป็นอัตราเพิ่มของประชากร (Growth Rate) ต่อหนึ่งพัน และจากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอัตราเพิ่มของพลเมืองได้เริ่มตั้งแต่ 16.8 ต่อพันเมื่อปี 2486 จนถึง 22.9 ต่อพัน ซึ่งเป็นอัตราเพิ่มที่สูงที่สุดเมื่อปี 2499 หลังจากนั้นได้ลดตงมาเหลือเพียง 24.2 ในปี 2500 เนื่องจากมีการตายด้วยอหิวาตกโรค และโรคไข้หวัดใหญ่ที่กล่าวมาข้างต้น ในระหว่างนั้นมีปี 2487 ถึงปี 2491 ซึ่งอัตราเพิ่มน้อยกว่าระดับปี 2486 เฉพาะปี 2488 กับปี 2489 เป็นปีที่อัตราเพิ่มน้อยที่สุด คือพันละ 8.7 และ 8.5 ตามลำดับ การที่อัตราเพิ่มของประชากรต่ำกว่าปกติในปีเหล่านี้ เพราะเป็นระยะเวลาว่างสงครามและผลสะท้อนของสงครามที่ยังคงติดตามต่อมาอีก 2-3 ปี

จากผลของถวณำอัตราเกิดหักด้วยอัตราการตายดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏว่าประเทศไทยมีพลเมืองเพิ่มขึ้นโดยการเกิดปีละกว่า 300,000 คน มาตั้งแต่ปี 2492 ในปี 2496 อัตราเพิ่มได้เปลี่ยนเป็น 400,000 เศษต่อปี และในปี 2498 ได้เพิ่มเป็น 500,000 เศษต่อปี จนถึงปี 2500 คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 2.4 ถึง 2.8 ต่อปี ถ้านำเอาจำนวนประชากรต่อคนที่เพิ่มแต่ละปีนั้นรวมเข้ากับจำนวนประชากรของปีที่แล้ว แล้วคำนวณหาส่วนที่เพิ่มใหม่และนำไปบอกอีกจำนวนของปีถัดออกแยกทบกันเรื่อยไป ก็จะได้แนวโน้มของประชากรสำหรับประเทศไทยในระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า ดังนี้

แนวโน้มของจำนวนประชากร

๒๕๕๓ - ๒๕๖๐

กราฟข้างบนนี้แสดงให้เห็นแนวโน้มการเพิ่มของจำนวนประชากรตั้งแต่ พ.ศ. 2453 ถึง 2499 ซึ่งได้เพิ่มทศวรรษทุกกระยะ 10 ปี เฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างปี 2490 ถึง 2499 ซึ่งมีระยะเวลาสำรวจเพียง 9 ปี แนวโน้มของประชากรได้เพิ่มสูงขึ้นกว่ากระยะสิบปีอื่นๆ จากแผนภาพสถิตินี้เราอาจคาดคะเนจำนวนประชากรของประเทศไทยในระยะ 20 ปี หรือ 31 ปีข้างหน้า นับแต่ พ.ศ. 2499 ถึง 2520 ได้ดังนี้

1. ถ้าอัตราการเพิ่มยังคงเป็นไปตามระดับเดียวกับกระยะปี 2490 ถึง พ.ศ. 2499 คือ 1,000 ต่อ 28.9 ในปี พ.ศ. 2510 ประเทศไทยจะมีพลเมืองประมาณ 30,900,000 คน และในปี พ.ศ. 2520 จำนวนประชากรจะเพิ่มเป็น 40,700,000 คน

2. ถ้าอัตราเพิ่มเป็นไปในระดับต่ำกว่า พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2499 และถ้าสมมติว่าอัตราเพิ่มอยู่ในระดับเดียวกับปี 2500 ซึ่งคำนวณได้เมื่อต้นปี 2500 ประมาณ 1,000 ต่อ 24.2 จำนวนประชากรก็จะลดลงกว่าผลของการคำนวณข้างบนเล็กน้อย จากผลการคำนวณปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2510 ประเทศไทยจะมีประชากร 29,600,000 คน และในปี 2520 จำนวนประชากรจะเพิ่มเป็น 37,500,000 คน

กล่าวโดยสรุป การคาดคะเนจำนวนประชากรดังกล่าวข้างต้นได้กระทำเป็น 2 ทาง คือ แนวทางเดิมตามระดับการเพิ่มระหว่างปี 2490-2499 และแนวคำลงเล็กน้อยตามอัตราเพิ่มของปี 2500 ทั้งสองวิธีนี้เป็นวิธีคาดคะเนแนวโน้มของจำนวนประชากรในอนาคต ซึ่งนักสถิติประชากรนิยมปฏิบัติอยู่ ด้วยเหตุที่อัตราการเพิ่มหรือการลดของจำนวนประชากรในอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ฉะนั้น จึงต้องคาดคะเนเผื่อใจเป็นแนวกว้างๆ แม้ในสหรัฐอเมริกาเอง ซึ่งมีสถิติที่ครอบคลุมได้เป็นอย่างดี แต่มีนักสถิติประชากรที่มีความชำนาญมากก็ยังมีที่คาดคะเนผิดไปได้ เช่น การประมาณจำนวนประชากรในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ปรากฏว่าต้องมีการแก้ไขการคาดคะเนเดิม (Population Projection) อยู่เนืองๆ เพราะปรากฏว่าประชาชนชาวอเมริกันเกิดนิยมการมีบุตรยิ่งขึ้นในระยะหลังๆ นี้เกินกว่าที่นักสถิติประชากรคาดหมายไว้

เพศและอายุของประชากร

(Sex and Age of Population)

เพศ

เมื่อเริ่มทำการสำรวจสำมะโนครัวครั้งแรก พ.ศ. 2453 นั้น ปรากฏว่า ยอดจำนวนประชากรชายมีจำนวนมากกว่าประชากรหญิงเพียงเล็กน้อย คือ ชาย 4,101,637 คน และหญิง

4,017,850 คน แต่เมื่อเทียบจำนวนของชายต่อหญิง 100 คนแล้ว คงได้ 100:100 ต่อมาในการสำรวจปี 2462 นั้น จำนวนประชากรหญิงได้เพิ่มขึ้นเป็นข้างมากกว่าชาย คือ ชาย 4,599,667 คน หญิง 4,607,688 คน เมื่อเทียบระหว่างจำนวนชายต่อหญิง 100 คน คงได้ 100:100 ตามเดิม ในการสำรวจครั้งต่อมาหลังจากนั้น คือ เมื่อ พ.ศ. 2472 และ พ.ศ. 2480 ปรากฏว่าจำนวนประชากรชายได้กลับเพิ่มมากกว่าประชากรหญิงทั้งสองคราว คือ พ.ศ. 2472 ชาย 5,795,065 คน และหญิง 5,711,142 คน เมื่อเทียบจำนวนชายต่อหญิง 100 คนได้ 101:100 พ.ศ. 2480 ชาย 7,313,584 คน และหญิง 7,150,521 คน เทียบชายต่อหญิงได้ 102:100 หมายความว่าประชากรชายมากกว่าหญิง แต่ในการสำรวจปี 2490 ปรากฏว่าจำนวนประชากรชายลดลงจนเกือบเท่าจำนวนประชากรหญิง คือ ชาย 8,722,155 คน หญิง 8,720,534 คน และเป็นผลให้การเทียบจำนวนชายต่อหญิง 100 คน กลับเป็น 100:100 อีก เช่นเดียวกับเมื่อปี 2453 และ 2462 ในการสำรวจครั้งสุดท้ายปรากฏว่าจำนวนประชากรชายกลับลดน้อยไปอีก คือ ชาย 11,380,672 คน หญิง 11,431,029 คน เทียบชายต่อหญิงได้ 100:99 สรุปลงเป็นตัวเลขได้ดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรชาย - หญิง

2453 - 2499

ปี	รวม	ชาย	หญิง	ส่วนร้อยของทั้งหมด		จำนวนชายต่อหญิง 100 คน
				ชาย	หญิง	
2453	8,149,187	4,101,637	4,047,850	50.0	50.0	100
2462	9,207,355	4,599,667	4,607,688	50.0	50.0	100
2472	11,506,207	5,795,065	5,711,142	50.4	49.6	101
2480	14,464,105	7,313,584	7,150,521	50.6	49.4	102
2490	17,442,689	8,722,155	8,720,534	50.0	50.0	100
2499	22,811,701	11,380,672	11,431,029	49.9	50.1	99

- ที่มา 1. กองทะเบียน, กรมมหาดไทย, กระทรวงมหาดไทย, การสำรวจสำมะโนครัวทั่วราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490, ประชากร ตอนที่ 1 หน้า 4
2. สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมมหาดไทย, กระทรวงมหาดไทย, สถิติจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจครอบครัวทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499, หน้า 12

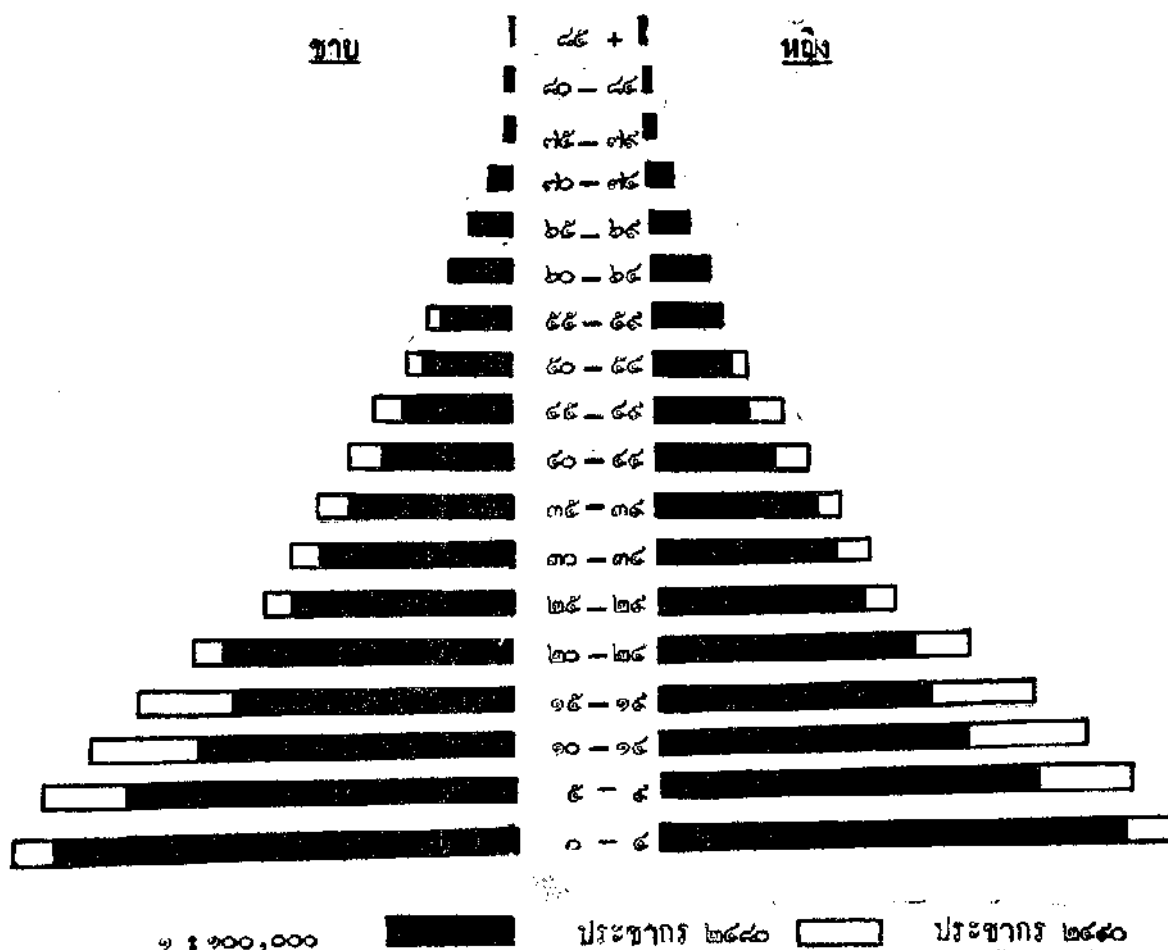
จากคดีเลขข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่าจำนวนชายหญิงของประเทศไทยมีจำนวนได้เสียกันมาเป็นระยะเวลานาน ในระยะแรกนับแต่ พ.ศ. 2453 ถึง พ.ศ. 2490 จำนวนประชากรชายมากกว่าประชากรหญิงตลอดมาเกือบทุกคราวที่มีการสำรวจ ยกเว้น พ.ศ. 2462 ซึ่งจำนวนประชากรหญิงมากกว่าชายเพียง 8 พันเศษ แต่ในการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2499 จำนวนประชากรหญิงได้เริ่มกลับเป็นฝ่ายมากกว่าชายอีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้น จึงไม่เป็นการแน่นอนว่าแนวโน้มดังกล่าวจะคงอยู่ต่อไปอีกนานเท่าใด จากสถิติที่ได้นำมาแสดงว่าจำนวนประชากรชายและหญิงของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงกันมาและน้อยสลับกันตลอดมา และไม่สู้แตกต่างกันมากมายนัก จึงเป็นเรื่องที่นักสถิติประชากรจะต้องคอยสังเกตผลการสำรวจคราวต่อไปอีก

อายุ

เป็นที่น่าเสียดายว่า การสำรวจสำมะโนครัวปี 2453, 2462 และ 2472 มิได้แยกเพศชายตามชนอายุ 5 ปีไว้ ดังเช่นการสำรวจในปี 2480 และ 2490 การตรวจสอบทะเบียนราษฎรเมื่อปี 2499 ก็มิได้สำรวจถึงอายุของประชากรตามระยะ 5 ปีไว้ เพราะมีความมุ่งหมายเพียงเพื่อใช้ตัวเลขประกอบการพิจารณาเรื่องเด็กกึ่งผู้แทนราษฎรเท่านั้น ฉะนั้นการพิจารณาเรื่องอายุของประชากรชายหญิงจึงสามารถเปรียบเทียบได้เพียง 2 ปี คือ พ.ศ. 2480 และ พ.ศ. 2490 ดังนี้

ภาพแสดงการเปรียบเทียบอายุและจำนวนประชากรแต่ละเพศ

๒๔๘๐ และ ๒๔๙๐

ที่มา สร้างจากข้อมูลในการสำรวจสำมะโนครัวที่ราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๔๘๐ ประชากร, เล่ม ๒, กรมมหาดไทย, หน้า 181 และ การสำรวจสำมะโนครัวที่ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๐, ประชากร, เล่มที่ ๑, กรมมหาดไทย, หน้า 1

จากภาพข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีประชากรวัยเด็กมากกว่าผู้ใหญ่ทุกระยะ อายุลักษณะของประชากรที่ฐานคล้ายฐานของเจดีย์ยอดแหลม เป็นเครื่องแสดงถึงสังคมที่ ประชากรกำลังเพิ่มพูนอย่างรวดเร็ว คือมีคนเกิดใหม่และคนวัยรุ่นมาก ถ้าเป็นประเทศที่ ประชากรเพิ่มช้าเช่นประเทศฝรั่งเศส ฐานของเจดีย์จะสอบเข้า เหตุที่ปลายเจดีย์แหลมมากก็ เพราะประชากรสูงอายุค่อย ๆ คายลงทุกปี จนในที่สุดจะเหลือประชากรที่มีอายุเกินกว่า 85 ปี เพียงเล็กน้อยถ้าเป็นสังคมที่คนชราอายุยืน ปลายเจดีย์จะบานมากขึ้น

จากภาพนี้ จะสังเกตเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มและการตายของประชากรไทยทุกระดับ อายุเป็นไปโดยสม่ำเสมอระหว่างปี พ.ศ. 2480 กับ 2490 โดยเกือบจะไม่มีข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัด ประเภทใด ท่านจะสังเกตเห็นได้ว่าเส้นแถบค้ำซึ่งแทนประชากรชายหญิงมี 2480 และเส้นแถบขาว ซึ่งแทนประชากรชายหญิงในปี 2490 มีลักษณะยื่นออกไปข้างละได้เช่นกัน หมายความว่าอัตรา ตายและอัตราเกิดของประชากรในปี 2480 กับปี 2490 มีอัตราใกล้เคียงกัน และจำนวนประชากร มี 2490 เพิ่มขึ้นตามส่วนของประชากรทุกระดับอายุของ พ.ศ. 2480 เว้นแต่ คงแคระคัม 55-59 มี ขึ้นไป รู้สึกว่าแถบจะไม่มียอดราเพิ่มเลย

ในด้านความยืนยาวของชีวิต (Life Expectancy) ของประชากรนั้น เนื่องจาก การสำรวจสำมะโนครัวครั้งก่อน ๆ มิได้มีการคำนวณไว้ จึงไม่สามารถจะทำการเปรียบเทียบได้ ขณะนี้แม้แค่สถิติตัวเลขซึ่งสำนักงานสถิติจัดทำได้เท่านั้น ปรากฏตามหลักฐานว่าประชากร ชายมีความยืนยาวในชีวิตถึงเฉลี่ย 48.69 ปี และประชากรหญิงมีความยืนยาวในชีวิตถึงเฉลี่ย 51.90 ปี⁵

ความยืนยาวของชีวิตในระดับนี้ ถ้าเทียบกับบางประเทศทางตะวันตกแล้ว ก็เห็นว่า สั้นกว่าประชากรของประเทศเหล่านั้นมาก เช่น⁶

4 Dennis H. Wrong, op. cit., pp. 25-27

5 Central Statistics Office, office of the National Economic Council, Bulletins of Statistics, Vol. VII, No. I, Jan - Mar, 1958, p. I

6 Dennis H. Wrong, op. cit., p. 41

ประเทศ	ค.ศ.	ความยืนยาวของชีวิตตัวเฉลี่ย
สหรัฐอเมริกา	1947	ชาย 65.2
		หญิง 70.6
แคนาดา	1940 - 1942	ชาย 63.0
		หญิง 66.3
อังกฤษและเวลส์	1949	ชาย 66.6
		หญิง 70.6
ฝรั่งเศส	1946 - 1948	ชาย 62.5
		หญิง 68.0

เป็นที่น่าสังเกตว่าความยืนยาวในชีวิตตัวเฉลี่ยของประชากรหญิงในทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วยสูงกว่าชายเสมอ มากบ้างน้อยบ้าง เหตุที่เป็นเช่นนั้น เนื่องจากเพศชายต้องตรากตรำทำงานหนักเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว และต้องเผชิญภัยอันตรายต่าง ๆ ฝ่ายเพศหญิงส่วนมากทำหน้าที่เป็นแม่บ้านและมีโอกาสเสี่ยงภัยน้อยกว่า ฉะนั้น โดยส่วนเฉลี่ยทั่วไป เพศชายจึงมีอายุสั้นกว่าเพศหญิง

ความหนาแน่นของประชากร

(Density of Population)

ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 514,000 ตารางกิโลเมตร เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่ดำรงชีวิตในมีต่าง ๆ แล้วหาความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนประชากรต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร คงได้ดังนี้

ตารางที่ 4 ความหนาแน่นของประชากรในประเทศไทย

2453 - 2499

ปี	จำนวนประชากร	ความหนาแน่นต่อ 1 ตาราง กม.
2453	8,149,487	16
2463	9,207,355	18
2472	11,506,207	22
2480	14,464,105	28
2490	17,442,689	34
2499	22,811,701	44

- ที่มา
1. กองทะเบียน กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย การสำรวจสำมะโนครัวของราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490, ประชากร, เล่มที่ 1, หน้า 3
 2. สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย สถิติจำนวนราษฎรตามเขตการสำรวจตรวจต่อทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499, หน้า 1 - 2

จากสถิติดังกล่าวข้างบน จะเห็นได้จากความหนาแน่นของพลเมืองได้เพิ่มขึ้นตาม
 ส่วนเป็นเงาตามตัวกับการเพิ่มจำนวนประชากร ในระยะเวลา 46 ปีที่มีการสำรวจ จำนวน
 ประชากรได้เพิ่มเพิ่มขึ้นเกือบ 2 เท่าตัว ในด้านความหนาแน่นก็เพิ่มขึ้นเป็นเกือบ 2 เท่าเช่นเดียวกัน
 นั่นคือ จากความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 16 คนต่อเนื้อที่ 1 ตารางกิโลเมตร ในปี
 2453 ได้เปลี่ยนเป็นความหนาแน่นเฉลี่ย 44 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตรในปี 2499 อย่างไรก็ตาม
 แม้ความหนาแน่นของประชากรในประเทศไทยจะสูงขึ้นก็ตาม ถ้าเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงแล้ว
 ก็พบว่าความหนาแน่นของประชากรในประเทศไทยยังน้อยกว่าประเทศอื่น ๆ อีกหลาย
 ประเทศดังนี้

ตารางที่ 5 ความหนาแน่นของประชากรในประเทศอื่น

ใกล้เคียงกับประเทศไทย

2499

ประเทศ	ความหนาแน่นของประชากรต่อ 1 ตารางกิโลเมตร
จีน (ไต้หวัน)	257
ญี่ปุ่น	243
อินเดีย	118
ปากีสถาน	88
เวียดนาม	81
ฟิลิปปินส์	74
อินโดนีเซีย	56

⁴ที่มา United Nations, Demographic Yearbook, 1957, pp. 115-117

ถ้าแยกพิจารณาเป็นรายจังหวัดแล้ว จังหวัดพระนครเป็นจังหวัดที่มีราษฎรอยู่หนาแน่นที่สุดในประเทศไทย คือมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,328,228 คน ภายในเนื้อที่ 1,099 ตารางกิโลเมตร ถัดเจ็ดยประชากร 1,209 คน ต่อเนื้อที่ 1 ตารางกิโลเมตร จังหวัดชลบุรีมีประชากรหนาแน่นเป็นลำดับที่สอง คือมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 445,093 คน ในเนื้อที่ 450 ตารางกิโลเมตร ถัดเจ็ดยประชากร 989 คน ต่อเนื้อที่ 1 ตารางกิโลเมตร ถ้าจะนำจังหวัดอื่นๆ ที่มีประชากรหนาแน่นเกินกว่า 100 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร มาเรียงลำดับลงไว้ด้วยตามลําดับแห่งความหนาแน่นของประชากร คงได้ดังนี้

ตารางที่ 6 จังหวัดที่มีประชากรอยู่หนาแน่นเฉลี่ยเกิน 100 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร

2499

จังหวัด	จำนวนประชากร	พื้นที่ เนื้อที่	ความหนาแน่นต่อ 1 ตาราง ก.ม.
พระนคร	1,328,228	1,099	1,209
ธนบุรี	445,093	450	989
สมุทรสงคราม	144,155	399	362
นนทบุรี	170,660	623	274
สมุทรปราการ	214,698	934	230
บางหลวง	177,932	981	181
พระนครศรีอยุธยา	436,003	2,480	176
สมุทรสาคร	147,072	840	175
สิงห์บุรี	138,808	842	165
นครปฐม	334,075	2,178	153
ปัตตานี	256,770	2,013	128
ปทุมธานี	172,331	1,497	115

ที่มา สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย
สถิติจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจตรวจด้อยทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499

หน้า 7 - 11

จังหวัดที่มีประชากรหนาแน่นเหล่านี้ เป็นเมืองในภาคกลางเสีย 11 จังหวัด และใน
จังหวัดปัตตานีซึ่งอยู่ในเขตภาคใต้เพียงจังหวัดเดียวที่มีประชากรหนาแน่นต่อเฉลี่ยเกินกว่า 100 คน
ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร เหตุผลที่จังหวัดเหล่านี้มีประชากรถ่วงเฉลี่ยหนาแน่นกว่าจังหวัดอื่นๆ ก็
เพราะจังหวัดเหล่านี้มีเนื้อที่น้อยและมีประชากรอยู่คับคั่ง กล่าวคือ ในจำนวน 12 จังหวัด ที่มี
ประชากรหนาแน่นนี้เพียง 3 จังหวัด ได้แก่พระนครศรีอยุธยา นครปฐม และปัตตานีเท่านั้น

เขตเกินกว่า ๒,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร จังหวัดปทุมธานีกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม ๒ จังหวัดที่มีเนื้อ
 ที่เกินกว่า ๑,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ส่วนจังหวัดที่เหลืออีก ๗ จังหวัดเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่น้อยกว่า
 ๑,๐๐๐ ตารางกิโลเมตรทั้งสิ้น

แต่จริงยังมีอีกหลายจังหวัดที่มีประชากรอาศัยอยู่เกินกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน แต่เนื่องจาก
 จังหวัดเหล่านั้นมีเนื้อที่มากจึงทำให้สัดส่วนเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรต่อน้อยลง จังหวัด
 ดังกล่าวได้แก่

ตารางที่ ๗ จังหวัดที่มีจำนวนประชากรเกินกว่า
๕๐๐,๐๐๐ คนขึ้นไป

๒๔๙๙

จังหวัด	จำนวนประชากร	พื้นที่ เนื้อที่	ความหนาแน่นต่อ ๑ ตร.ก.ม.
พระนครศรีอยุธยา	๑,๓๒๘,๒๒๘	๑,๐๙๙	๑,๒๐๙
ปทุมธานี	๙๙๒,๖๐๑	๒๒,๗๕๘	๔๔
นครราชสีมา	๙๖๑,๖๖๙	๑๙,๕๙๐	๔๙
ขอนแก่น	๗๕๓,๒๕๐	๑๓,๔๐๑	๕๖
เชียงใหม่	๖๙๗,๗๔๑	๒๒,๙๙๓	๓๐
เชียงราย	๖๘๘,๖๒๓	๑๘,๘๐๓	๓๗
นครศรีธรรมราช	๖๓๖,๔๕๔	๑๐,๑๖๙	๖๓
อุดรธานี	๖๐๗,๑๔๗	๑๖,๖๐๕	๓๗
ร้อยเอ็ด	๖๐๕,๖๒๖	๗,๘๕๖	๗๗
นครสวรรค์	๕๕๘,๒๗๙	๙,๖๗๗	๕๘
ศรีสะเกษ	๕๓๗,๘๙๐	๘,๘๑๓	๖๑
สุรินทร์	๕๒๓,๒๐๙	๘,๗๘๔	๖๐

ที่มา สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย

สถิติจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจครั้งล่าสุดกับทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๔๙๙

หน้า 7-11

จังหวัดที่มีประชากรมากเกินกว่า ๕ แสนคนทางด้านล้นมากเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 7 จังหวัด ได้แก่จังหวัดอุบลราชธานี นครราชสีมา ขอนแก่น บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และสุรินทร์ จังหวัดในภาคเหนือมีเพียง ๒ จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย ภาคใต้มีเพียงจังหวัดเดียวคือ นครศรีธรรมราช และภาคกลาง ๒ จังหวัด คือจังหวัดพระนคร และนครสวรรค์ เนื่องจากจังหวัดต่างๆ เหล่านี้มีเนื้อที่มากมาย (ยกเว้นจังหวัดพระนคร) ฉะนั้น จำนวนถนัดเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรจึงต่ำกว่าจังหวัดเล็กๆ ในภาคกลาง จังหวัดที่มีประชากรอยู่หนาแน่นถนัดเฉลี่ยเกิน ๕๐ คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตรได้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช (๕๓ คน) จังหวัดศรีสะเกษ (๕๑ คน) และจังหวัดสุรินทร์ (๕๐ คน) ที่เหลือนอกนั้นมีประชากรอยู่หนาแน่นต่ำกว่า ๕๐ คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร

อัตราเกิดของประชากร

(Fertility Rate)

เมื่อได้พิจารณาถึงจำนวนประชากร การเพิ่มขึ้นของประชากร ชายและเพศของประชากร ตลอดจนความหนาแน่นถนัดโดยเฉลี่ยที่ 1 ตารางกิโลเมตรแล้ว ในลำดับถัดไปเห็นควรพิจารณาถึงอัตราเกิดของประชากรเพื่อทราบถึง ลักษณะบางประการเกี่ยวกับการเกิด อันอาจเป็นทางให้เราเข้าใจถึงการเพิ่มขึ้นของประชากรได้ดียิ่งขึ้น

แนวโน้มของอัตราเกิด

ก่อนอื่นขอเสนอสถิติจำนวนผู้เกิดและอัตราเกิดของประชากรในรอบ 15 ปี นับแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งรวบรวมมาได้ดังนี้

ตารางที่ 8 อัตราเกิดของประชากร

2486 - 2500

ปี	จำนวนประชากรเกิดใหม่				หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม	อัตราเกิด	
2486	305,819	283,051	588,870	33.9	อัตราเกิดเหตุนหมายถึง อัตราเกิดของประชากร ต่อ 1,000 และยังมีได้ คิดหักอัตราตายออก
2487	273,353	252,093	525,446	29.7	
2488	225,618	207,643	433,261	24.0	
2489	213,609	198,326	411,835	23.0	
2490	215,727	197,703	413,430	23.6	
2491	222,653	203,401	426,054	24.0	
2492	263,778	240,904	504,682	27.9	
2493	278,031	247,049	525,080	28.6	
2494	290,550	262,191	552,741	29.6	
2495	303,817	269,643	573,460	30.2	
2496	323,232	283,956	607,188	31.5	
2497	362,756	318,436	681,792	34.8	
2498	370,423	324,573	694,985	35.0	
2499	411,871	361,885	773,756	38.0	
2500	408,068	363,174	771,242	33.7	

ที่มา เอกสารของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

Population : Census, Checking Survey and Mid-year Estimation, แผนที่ 4

วิธีคำนวณอัตราเกิดนั้น โดยหัดกันนิยมทงไปนิยมเทียบจำนวนประชากรที่เกิดใหม่ต่อประชากรทั้งนั้น แต่คำนวณเฉพาะเป็นอัตราเกิดพันละเท่าใด และถักกันว่าอัตราเกิดตั้งแต่ 30 ขึ้นไป ต่อประชากร 1000 คนเป็นอัตราเกิดที่ดังมาก อัตราเกิดระหว่าง 20 ถึง 30 เป็นอัตราดังปานกลางและต่ำกว่า 20 ต่อ 1000 ถักว่าเป็นอัตราที่เริ่มคล้อยไปทางข้างต่ำ อนึ่งอัตราเกิดที่กล่าวนี้หมายความว่าอัตราเกิดทั้งหมด (Crude Birth Rate) ถักหักอัตราตายออก

7
Dennis H. Wrong, ibid., p. 55

ถ้าพิจารณาตามเกณฑ์ที่กล่าวข้างบน จะเห็นว่าประชากรของประเทศไทยมีอัตราเกิดสูงมากมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2486 จนในปีที่เราได้มีการเริ่มรวบรวมสถิติการเกิดการตายอย่างเป็นระเบียบ อัตราเกิดดังกล่าวเริ่มด้วย 33.9 : 1000 แต่ได้ลดต่ำลงเหลือ 29.7 ในปี 2487 และได้ลดต่อไปอีกเป็น 24 : 1000 ในปี 2488 ปี 2489 เป็นปีที่อัตราเกิดลดต่ำที่สุดในรอบระยะ 15 ปี คือ เหลืออัตราเกิดเพียง 23 : 1000 เหตุผลคงได้แก่ภาวะสงครามคงได้เคยกล่าวมาแล้วครั้งหนึ่งในตอนต้น หลังจากนั้นอัตราเกิดของประชากรได้เริ่มเพิ่มขึ้นทีละน้อยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา และได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง ปี พ.ศ. 2499 เป็นปีที่อัตราเกิดสูงที่สุด คือสูงถึง 38 : 1000 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2500 ได้กลับลดลงเหลือเพียง 33.7 : 1000 ปีนี้เป็นปีที่โรคระบาดคือหิวงาต-โรคและไข้หวัดใหญ่ชุกชุมเป็นเหตุให้ประชาชนเจ็บป่วยและล้มตายเป็นอันมาก ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลกระทบกระเทือนต่ออัตราเกิดโดยตรง อย่างไรก็ดี อัตราเกิด 33 : 1000 ของปี 2500 ยังคงจัดอยู่ในเกณฑ์อัตราเกิดที่สูงมาก และถ้าไม่เหตุนี้มาเป็นอุปสรรคอีก เราเชื่อว่าอัตราเกิดจะกลับสูงต่อไปอีกในปี 2501 ถึง พ.ศ. 2503

ถ้าจะเปรียบเทียบ อัตราเกิด ของ ประชากรใน ประเทศไทย กับบางประเทศ ที่อยู่ในเขต Western Civilization แล้ว จะเห็นว่าอัตราเกิดของประเทศเหล่านั้นกำลังเคลื่อนลงไปทางต่ำใน ระยะ 70-80 ปีที่ผ่านมา ดังปรากฏตามสถิติต่อไปนี้

ตารางที่ 9 อัตราเกิดของบางประเทศที่อัตราเกิดกำลังต่ำลงตั้งแต่ ค.ศ. 1871-1949

2414-2492

ปี	สวีเดน	ฝรั่งเศส	สวิตเซอร์แลนด์	อังกฤษและเวลส์	สหรัฐอเมริกา
1871-80	30.5	25.4	30.7	35.4	37.01 ^a
1881-90	29.1	23.9	28.1	32.5	-
1891-1900	27.1	22.2	28.1	30.2	29.8 ^b
1901-10	25.8	20.6	26.7	27.2	27.7 ^c
1911-20	23.0	15.3	21.0	21.8	24.2 ^d
1921-30	17.5	18.8	18.5	18.3	23.5
1931-40	14.4	15.5	15.8	14.8	17.2
1941-49	18.7	17.6	19.0	17.1	20.0

a 1871-75

b 1896-1900

c 1907

d 1915-20

ที่มา Paul H. Landis and Paul K. Hatt, Population Problems, New York : American Book Company, 1954, p. 159

กล่าวกันว่า อัตราเกิดของประชากรซึ่งค่อนข้างสูง เป็นลักษณะที่ปรากฏอยู่ทั่วไป ในประเทศที่กำลังพัฒนา (Developing Countries) และว่าเมื่อประเทศได้พัฒนาก้าวหน้าไปทาง เศรษฐกิจและการศึกษาแล้ว อัตราเกิดของประชากรจะลดน้อยลงเอง ดังเช่นประเทศต่าง ๆ ที่นำมาแสดงในตารางข้างต้นนี้ เหตุผลมีอยู่ว่าเมื่อประชากรมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ความรู้ ความเข้าใจของครอบครัวที่เหมาะสมและรู้จักใช้วิธีคุมกำเนิดถูกต้องและได้ผลดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ดี สถิติดังกล่าวเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ในหลายประเทศทางตะวันตก แต่นักสถิติไม่สามารยยืนยันได้ว่าคือไปเมื่อประเทศที่กำลังพัฒนาเหล่านี้ได้บรรลุถึงขั้นพัฒนาเต็มที่แล้ว จำนวนประชากรจะลดลงเช่นนี้หรือไม่ ทั้งนี้ เพราะประเทศที่กำลังพัฒนาเหล่านี้คงอยู่ในท่ามกลางภูมิศาสตร์ต่างกัน มีชนบทรวมนิยม ประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมแตกต่างจากประเทศทางตะวันตกเป็นอันมาก ฉะนั้นจึงเป็นเรื่อง ที่นักสถิติประชากร จะต้องคอยสังเกต และศึกษาต่อไปอีก

อัตราเกิดของเด็กตามอายุนัยของมารดา

เมื่อได้พิจารณาถึงอัตราเกิดแล้ว ก็ควรพิจารณาถึงอัตราเกิดของทารกจากหญิงวัย ระบุต่าง ๆ กันว่ามีจำนวนทารกเกิดจากหญิงวัยใดเป็นจำนวนเท่าใด และหญิงวัยใดให้กำเนิดแก่ เด็กมากที่สุดกว่าวัยอื่น ๆ เพื่อการนจำเป็นต้องพิจารณาจากตัวเลขที่รวบรวมได้ดังนี้

ตารางที่ 10 จำนวนเด็กที่เกิดแยกตามชนอายุของมารดา

2496-2500

ระดับอายุ ของมารดา	จำนวนเด็กที่เกิด					คิดเป็นร้อยละ				
	2496	2497	2498	2499	2500	2496	2497	2498	2499	2500
รวม	607,188	681,192	694,985	773,756	771,242	100	100	100	100	100
ต่ำกว่า 15 ปี	450	168	202	307	378	0.1	-	-	-	-
15-19	34,647	38,363	40,121	44,304	43,503	5.7	5.6	5.8	5.7	5.6
20-24	172,015	189,795	196,868	216,365	209,241	28.3	27.9	28.3	28.0	27.1
25-29	160,075	182,055	185,435	207,804	207,127	26.5	26.7	26.7	27.0	26.9
30-34	110,508	125,260	127,204	143,083	146,377	18.2	18.4	18.3	18.5	19.0
35-39	82,274	92,289	90,666	100,856	102,972	13.5	13.6	13.0	13.0	13.4
40-44	34,594	39,127	35,593	43,567	44,508	5.7	5.8	5.1	5.6	5.8
45-49	8,457	8,581	8,101	8,694	9,054	1.4	1.3	1.1	1.1	1.2
50 และกว่า	810	858	746	738	931	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
ไม่ทราบอายุ	3,358	4,399	6,049	8,038	7,147	0.5	0.6	0.9	1.0	0.9

ที่มา จากเอกสารของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข Population Census Checking Survey and Mid-year Estimation, แผนที่ 3

จากสถิติข้างบนจะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปี 2496 เป็นต้นมา จำนวนเด็กที่เกิดในปีหนึ่งๆ มีจำนวนกว่า 6 แสนคน และได้เพิ่มเป็น 7 แสนเศษในปี 2499 และ 2500 อย่างไรก็ตามจำนวนเด็กเกิดเป็นจำนวนเกิดทั้งสิ้น (Crude Birth Rate) ยังมีต่ำกว่าจำนวนเด็กที่ตายออก

ถ้าจะพิจารณาในด้านระดับอายุของมารดาผู้ให้กำเนิดทารกแต่ละชั้นๆ ละ 5 ปีแล้ว จะเห็นว่าในรอบระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ถึง พ.ศ. 2500 จำนวนเด็กที่เกิดจากมารดาชั้น

ต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดที่เห็นได้ชัดเลย กล่าวคือ จำนวนเด็กที่เกิดจากมารดาอายุ 15-19 ปี คงมีประมาณร้อยละ 5 หรือกวายน้อยกว่าที่เกิดจากมารดาอายุ 20-24 ปี มีประมาณร้อยละ 27-28 ตลอดเวลา 5 ปี และถ้าตั้งแต่อายุอื่น ๆ ในระยะเวลาเดียวกัน ก็พบว่ายังไม่แน่นอนไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงไปทางสูงหรือทางต่ำเลย

กลุ่มมารดาที่ให้นกเนิดเด็กมากที่สุดได้แก่มารดาที่มีอายุระหว่าง 20-24 ปี เด็กที่เกิดจากมารดาอายุระหว่างนี้จำนวนถึง 27-28% ของเด็กที่เกิดทั้งหมดในปีหนึ่ง กลุ่มมารดาที่ให้นกเนิดเด็กมากที่สุดได้แก่ชนอายุ 25-29 ปี ซึ่งให้นกเนิดเด็กประมาณ 26-27% ของเด็กที่เกิดทั้งหมด และถ้าสืบตาม ได้แก่กลุ่มอายุชั้น 30-34 ปี ซึ่งให้นกเนิดเด็กประมาณ 18-19% ของเด็กที่เกิดในปีหนึ่ง กลุ่มที่ให้นกเนิดเด็กน้อยที่สุด ได้แก่กลุ่มมารดาที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี แม้จะมีจำนวนเด็กที่เกิดจากมารดาชั้นนี้ประมาณ 200-300 คน ก็ยังคำนวณเป็นร้อยละได้ไม่ถึง 0.1 กลุ่มที่ให้นกเนิดเด็กน้อยอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่กลุ่มมารดาอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งคำนวณได้ประมาณร้อยละ 0.1 ทุกปี เหตุผลที่มารดาต้องกลุ่มนี้ให้นกเนิดเด็กน้อยกว่ามารดาชั้นอายุอื่น ๆ ก็เพราะหญิงที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีมีจำนวนน้อย และหญิงที่มีอายุเกิน 50 ปีเป็นวัยที่กำลังจะพ้นสภาพการมีครรภ์ตามธรรมชาติ

ขนาดของครอบครัว

จากการสำรวจสำมะโนครัวปี 2480 ปรากฏว่ามีครอบครัวทั้งสิ้น 3,178,299 ครอบครัว มีหัวหน้าครอบครัวเป็นชาย 2,710,379 ครอบครัว เป็นหญิง 467,920 ครอบครัว เฉลี่ยครอบครัวหนึ่งมีคน 4.6 คน⁸ นับว่าเป็นครอบครัวขนาดย่อม คือ เท่ากับมีพ่อ 1 คน แม่ 1 คน และลูกอีก 2 คนครึ่ง อันเป็นขนาดซึ่งคิดว่าคนเราจะมีเพียงครึ่งหรือเศษคนไม่ได้ แต่ในทางสถิติเราจำเป็นต้องแสดงตัวเลขเพื่อแสดงขนาดของครอบครัวตามที่คำนวณได้

ต่อมาเมื่อได้มีการสำรวจสำมะโนครัวใหม่ในปี พ.ศ. 2490 จำนวนครอบครัวทั้งสิ้นได้เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็น 3,845,153 ครอบครัว จำนวนหัวหน้าครอบครัวที่เป็นชายมี 3,220,939

⁸ กองทะเบียน กรมมหาดไทย การสำรวจสำมะโนครัวทวารวษาอาณาจักร พ.ศ. 2480, ประชากร, เล่มที่ 2, หน้า 115

ครอบครัว เป็นหญิงมี 624,214 ครอบครัว เฉลี่ยแล้วครอบครัวหนึ่งมีคน 4.5 คน นับว่าขนาดของครอบครัวได้เล็กลงกว่าการสำรวจคราว 2480 เพียง 0.1⁹

ครั้งสุดท้ายจากผลการตรวจสอบทะเบียนราษฎรปี 2499 ปรากฏว่ามีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 4,028,362 บ้าน จำนวนราษฎรทั้งสิ้น 22,811,701 คน เมื่อเทียบจำนวนบ้านกับจำนวนประชากรทั้งสิ้นแล้ว คงได้ผลเฉลี่ยเป็นครอบครัวละ 5.7 คน

ถ้าเปรียบเทียบผลถัวเฉลี่ยของการสำรวจทั้งสามคราวแล้ว จะเห็นได้ว่าขนาดของครอบครัวโดยถัวเฉลี่ยที่ได้จากการสำรวจปี 2480 และ 2490 มีขนาดใกล้เคียงกันคือ 4.6 กับ 4.5 แต่ในปี 2499 ขนาดของครอบครัวได้ขยายใหญ่ขึ้นเป็น 5.7 คนต่อครอบครัว แต่ขนาดของครอบครัวที่เพิ่มขึ้นนี้จะถือเป็นแนวโน้มยังไม่ได้ เพราะเพิ่งเปิดขึ้นไปทางข้างสูงเพียงครึ่งเดียวจึงควรรอดูและเปรียบเทียบกับผลการสำรวจครั้งต่อไปอีก

อัตราการตายของประชากร (Mortality Rate)

อัตราทั่วไป

จากสถิติรวบรวมได้เรียบเรียงตั้งแต่ปี 2486 ถึงปี 2500 ปรากฏว่าในระยะ 5 ปีแรกคือ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2490 อัตราตายของประชากรทุกปีละ 2 แสนเศษ ซึ่งถ้าคิดเทียบเป็นอัตราตายต่อ 1,000 เช่นเดียวกับการเทียบอัตราเกิดตามทฤษฎีปฏิบัติแล้ว จะอยู่ในระหว่างพันละ 13-17 หลังจากนั้น อัตราตายได้ลดลงเหลือในขนาดปีละ 180,000 ถึง 190,000 ราย แต่กลับเพิ่มเป็น 2 แสนเศษเล็กน้อยในปี 2499 และ 2500 ซึ่งเป็นปีเกิดโรคระบาดตามทิวแถวในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้อัตราตายในระยะ 2 ปีหลังนี้จะสูงขึ้นกว่า 2 แสน ก็ยังนับว่าต่ำกว่าอัตรา

9 กองทะเบียน กรมมหาดไทย การสำรวจสำมะโนครัวทั่วราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2490, ประชากร, เล่มที่ 2, หน้า 120

10 สำนักงานกตตงทะเบียนราษฎร กรมมหาดไทย, กระทรวงมหาดไทย, สถิติจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจตรวจคัดแยกทะเบียนราษฎร, พ.ศ. พ.ศ. 2499, หน้า 7

ตายของ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2490 ทั้งจำนวนที่ตายจริงและคิดเป็นร้อยละ รายละเอียดของ
 ตายทางดิน (Crude Death Rate) ตั้งแต่ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2500 มีดังนี้

ตารางที่ 11 อัตราตายของประชากร
2486-2500

ปี	อัตราตายของประชากร			
	ชาย	หญิง	รวม	อัตราตายต่อ 1,000
2486	160,438	136,615	297,053	17.1
2487	160,149	129,391	289,540	16.4
2488	150,939	125,643	276,582	15.3
2489	140,254	118,812	259,066	14.5
2490	124,966	109,349	234,315	13.4
2491	102,556	87,412	189,968	10.7
2492	102,941	87,460	190,401	10.5
2493	101,527	82,928	184,455	10.0
2494	106,174	87,723	193,897	10.4
2495	103,587	85,624	189,211	10.0
2496	100,253	82,813	183,066	9.5
2497	105,121	87,474	192,595	9.8
2498	103,181	84,485	187,666	9.4
2499	109,803	92,214	202,017	9.1
2500	117,889	100,244	218,133	9.5

ที่มา เอกสารกรมอนามัย Population: Census, Checking Survey and
Mid-year Estimation, แผนก 4

ถ้าพิจารณาสถิติอัตราการตายของประชากรวัย 1,000 จากตัวเลขในตารางข้างบนจะเห็นได้ว่า อัตราตายของประชากรในปี 2500 ได้ลดลงเกือบ 50% ของอัตราการตายของประชากรในปี 2486 คือ อัตราพันธะ 17.1 : 9.5 การที่อัตราการตายลดลงตามลำดับจนเหลือเพียงพันธะ 9 เศษในระยะเวลา 15 ปี เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าการอนามัยของประชากร การสาธารณสุขและการแพทย์ได้ประสพความสำเร็จยิ่งขึ้นในการป้องกันและการรักษาโรคมัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชนอัตราการตายเพียงพันธะไม่เกิน 10 คนต่อ 1 ปีนี้ ถือว่าเป็นเกณฑ์ที่น่าพึงพอใจ

อัตราการตายของประชากรตามชั้นอายุ

การพิจารณาถึงเรื่องอัตราการตายของประชากรนี้ ควรจะได้พิจารณาถึงอัตราการตายตามชั้นอายุด้วย เพราะประชากรในระดับอายุต่างๆ มีอัตราการตายแตกต่างกันเช่น อัตราตายของทารกที่เกิดก่อนอายุครบ 1 ปีย่อมสูงมากกว่าอัตราการตายของประชากรในระดับอายุชั้นๆ ดังจะดังเกิดได้จากสถิติในตารางต่อไป

ตารางที่ 12 อัตราตายของประชากรตามชนอายุ

2496-2500

กลุ่มอายุ	จำนวนที่ตาย					คิดเป็นร้อยละ				
	2496	2497	2498	2499	2500	2496	2497	2498	2499	2500
รวม	183,066	192,595	187,666	202,017	218,133	100	100	100	100	100
ต่ำกว่า 1 ปี	39,397	43,275	38,998	42,747	47,962	2.15	22.5	20.5	21.2	20.0
1	10,622	12,252	11,928	12,510	13,899	5.8	6.4	6.4	6.2	6.4
2	6,832	7,821	7,365	8,572	10,087	3.7	4.1	3.9	4.2	4.6
3	6,556	7,822	6,851	7,988	8,525	3.6	4.1	3.6	4.0	3.9
4	4,363	5,248	4,797	5,276	5,722	2.4	2.7	2.6	2.6	2.6
5-9	10,118	10,917	10,355	11,330	2,336	5.5	5.7	5.5	5.6	5.6
10-14	5,223	5,183	5,011	5,133	5,294	2.8	2.7	2.7	2.5	2.4
15-19	5,350	5,291	5,132	5,452	5,578	2.9	2.7	2.7	2.7	2.6
20-24	7,310	6,905	6,824	7,067	7,242	4.0	3.6	3.6	3.5	3.3
25-29	6,768	6,524	6,228	6,544	6,842	3.7	3.4	3.3	3.2	3.2
30-34	6,751	6,599	6,479	6,722	7,092	3.7	3.4	3.4	3.3	3.3
35-39	7,285	7,055	6,888	7,031	7,421	4.0	3.7	3.7	3.5	3.4
40-44	7,481	7,548	7,446	7,646	7,840	4.1	3.9	4.0	3.8	3.6
45-49	7,658	7,254	7,572	7,826	8,035	4.2	3.8	4.0	3.9	3.7
50-54	7,823	7,791	8,044	8,329	8,780	4.3	4.0	4.3	4.1	4.0
55-59	7,048	7,236	7,426	8,140	8,291	3.8	3.7	4.0	4.0	3.8
60-64	7,968	7,790	8,421	8,880	9,173	4.4	4.0	4.5	4.4	4.2
65-69	6,361	6,451	6,864	7,568	7,912	3.5	3.4	3.6	3.7	3.6
70-74	6,666	6,900	7,113	7,787	8,297	3.6	3.6	3.8	3.9	3.8
75-79	5,220	5,424	5,655	6,360	6,550	2.9	2.8	3.0	3.2	3.0
80-84	4,086	4,273	4,647	4,957	5,174	2.2	2.2	2.5	2.4	2.5
85 +	4,603	4,859	4,998	5,365	5,932	2.5	2.5	2.7	2.7	2.7
ไม่ทราบอายุ	1,577	2,176	2,624	2,787	3,849	0.9	1.1	1.4	1.4	1.8

ที่มา เอกสารกรมอนามัย Population: Census, Checking Survey and Mid-year

Estimation, แผนที่ 7

จากสถิติข้างบนนี้ จะสังเกตเห็นได้ว่า ๕๒% ของประชากรที่มอดตราตายสูงที่สุดได้แก่ชนอายุต่ำกว่า 1 ปี ในขณะที่ 5 ปีที่ผ่านมาเปรียบเทียบปรากฏว่าจำนวนเด็กที่ตายในระหว่างอายุยังไม่ครบ 1 ปีมีจำนวนถึงปีละ 1 หมื่นเศษ คิดเป็นร้อยละ 20-21% ของยตราตายทั้งต้นของประชากรในปีหนึ่ง ๆ จำนวนเด็กที่ตายในระหว่างอายุ 1 ปีนี้ยังไม่ครบ ๒ ปีมีมากเป็นลำดับคือประมาณปีละหนึ่งหมื่นเศษ หรือเท่ากับ 5-6% ของจำนวนประชากรที่ตายทั้งหมด หลังจากนั้นอัตราตายได้ลดลงเรื่อย ๆ จนถึงชนอายุ 4 ปีเป็นชนที่มอดตราตายต่ำสุด ประมาณปีละ 5 พันเศษ คิดเป็นร้อยละไม่เกิน 3% ของจำนวนคนตายทั้งต้น

เมื่อคิดอายุเป็นขั้นละ 5 ปี ปรากฏว่าอัตราตายของประชากรในชนอายุระหว่าง 5 ถึง 9 ปีมอดตราตายสูงกวาชนอื่น ๆ บุคคลในชนอายุระยะนี้ตายประมาณปีละหนึ่งหมื่นเศษ หรือประมาณร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรที่ตาย ถัดจากนั้น อัตราตายเริ่มลดต่ำลงจนถึงอายุ 30-34 ปี จำนวนประชากรที่ตายตามชนอายุ 5 ปีถึงชนที่เล็กน้อยระหว่างอายุชั้น 35-64 คือประมาณเกือบ 4% หรือ 4% เศษของจำนวนประชากรที่ตายทั้งหมด อัตราตายของบุคคลตั้งแต่อายุ 65 ปีขึ้นไปเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่ตายทั้งหมดมีปริมาณระหว่าง 2-3% เหตุที่อัตราตายต่ำกวาเพราะบุคคลที่รอดอยู่จนถึงอายุดังกล่าวมีจำนวนน้อย ฉะนั้น เมื่ออัตราตายตามข้อเท็จจริงจะสูง แต่เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่ตายทั้งหมดระหว่างปีจึงลดต่ำลง แนวโน้มของจำนวนประชากรที่ตายในระหว่างชนอายุต่าง ๆ ในระยะ 5 ปีดังกล่าวยังคงเป็นอยู่ตามนั้น มีเปลี่ยนแปลงบ้างเพียงเล็กน้อย แต่ยังไม่เด่นชัด กล่าวคือจำนวนประชากรที่ตายมากที่สุดได้แก่เด็กอายุไม่ถึง 1 ปีเป็นลำดับหนึ่ง อายุ 1 ปีนี้ยังไม่ครบ ๒ ปีเป็นลำดับ ๒ และในระหว่างชนอายุชั้นละ 5 ปีด้วยกัน ชนอายุ 5-9 ปีเป็นระยะที่มอดตราตายสูงกวาชน 5 ปีอื่น ๆ

ถ้าจะพิจารณาเพียง ชนอายุ ชั้นใด ชั้นหนึ่งโดยไม่ เปรียบเทียบกับชน อายุอื่น ๆ (คือพิจารณาระดับทางราบทางเดียว) จะเห็นว่าเปอร์เซ็นต์อัตราตายตั้งแต่ปี 2496 ถึง 2500 ต่ำลงเล็กน้อยในบางชน และสูงขึ้นเล็กน้อยในบางชน เช่น เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2496 อัตราตายคิดเป็นร้อยละ 21.5 ของจำนวนผู้ตายทั้งหมด ในปี 2500 ได้ลดลงเหลือ 20.0% อัตราตายระหว่างอายุ 10-14 ปีในปี 2496 เท่ากับ 2.8% ได้ลดลงเหลือ 2.4% ในปี 2500 ที่เพิ่มชนเด็กน้อยกเช่นอัตราตายของเด็กอายุชั้น 2 ปี ซึ่งเริ่มด้วย 4.1% เมื่อปี 2496 ได้เพิ่มเป็น 4.6%

ในปี 2500 อายุ 5-9 ปีเริ่มด้วย 5.5% ในปี 2496 ได้เพิ่มเป็น 5.6 ในปี 2500 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความแตกต่างมีเพียงเล็กน้อย จึงยังไม่สามารถบอกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในอัตราตายของชนใด แต่รู้ดีกว่าแนวโน้มส่วนใหญ่ของอัตราตายกำลังหันไปสู่ข้างต่ำมากกว่าที่จะหันไปทางข้างสูง เหตุผลคงอยู่ที่การแพทย์และการดำรงชีวิตตลอดจนการศึกษาและการระวังรักษาสุขภาพของประชากรดีขึ้น ฉะนั้น จึงเป็นที่หวังได้ว่า อัตราตายของประชากรในทุก ๆ ชั้นอายุคงจะลดต่ำลงทีละน้อย ๆ เรื่อยไปอีกในอนาคต.

อัตราตายของทารกและมารดาเนื่องในการคลอด

ตามที่ได้อ้างไว้แล้วในคอนก่อนว่าในปีหนึ่ง ๆ อัตราตายของเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี มีจำนวนสูงสุดในการตายของประชากรทุกอายุ ฉะนั้น จึงควรศึกษาถึงจำนวนทารกและมารดาที่ตายระหว่างคลอดด้วยว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด

จากสถิติที่รวบรวมได้ภายในระยะเวลา 15 ปีเริ่มตั้งแต่ปี 2486 ถึง 2500 ปรากฏว่าปี 2486 เป็นปีที่มียอดทารกและมารดาตายระหว่างคลอดเป็นจำนวนมากที่สุด คือ ทารกตาย 57,347 ราย และมารดาตาย 4,511 ราย หลังจากนั้นปี 2486 เป็นต้นมาอัตราตายของทารกและมารดาเนื่องในการคลอดได้ลดลงเรื่อย ๆ ปี 2491 เป็นปีที่มียอดตายของมารดาและทารกต่ำสุด คือ ทารกตายเพียง 29,000 ราย และมารดาตายเพียง 2,952 ราย อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้น อัตราตายได้เปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ แต่ยังคงอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าปี 2486 ในปี 2500 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของระยะเวลา 15 ปีดังกล่าวอัตราตายของทารกได้ลดลงเหลือเพียง 47,962 ราย และอัตราตายของมารดาระหว่างคลอดได้ลดลงเหลือ 2,839 ราย ปรากฏรายละเอียดตามตัวเลขในตารางต่อไป

ตารางที่ 13 อัตราตายของทารกและมารดาเนื่องในการคลอด

2486 - 2500

ปี	จำนวนทารกตาย			จำนวนมารดาตาย เนื่องจากคลอด	หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม		
2486	31,685	25,662	57,347	4,511	
2487	28,448	23,439	51,887	3,587	
2488	24,504	21,248	45,752	3,369	
2489	20,931	18,026	38,957	3,047	
2490	17,619	15,370	32,989	3,093	
2491	15,763	13,237	29,000	2,952	
2492	18,262	15,009	33,271	3,576	
2493	18,717	14,025	32,742	3,481	
2494	20,387	15,713	36,100	3,667	
2495	20,357	15,677	36,034	3,622	
2496	22,559	16,838	39,397	3,632	
2497	24,837	18,438	43,275	3,626	
2498	22,545	16,453	38,998	3,807	
2499	24,599	18,148	42,747	4,152	
2500	27,512	20,450	47,962	3,839	

ที่มา: เอกสารของกรมอนามัย Population: Census, Checking Survey and Mid-year Estimation, แผนพ. 10

สาเหตุสำคัญของการตาย

โรคที่ทำให้ประชากรถึงแก่ความตายมีมากมายหลายชนิด แต่มีโรคบางชนิดที่เป็นเหตุให้คนตายมาก โรคสำคัญเหล่านี้ได้แก่ มาลาเรีย โรคบางชนิดที่เป็นแก่เด็กอ่อนภายในอายุ ๕ สัปดาห์ โรคท้องร่วงท้องเสีย อหิวาต์ โรคเกี่ยวกับระบบทางหายใจ นิ่วในนิ่ว บิด โรคเกี่ยวกับกรรม

กรรมาและกดอศบุตร ยุงกัดหนุค ุโรคหิวใจ ุโรคเห็บชว ุใช้ร้กส้คและใช้ร้กส้คเห็บม ุโรค
กะพะระอหหาร

จากสถิตินอรวมพะระะ 5 ปีเริ่มค้ปี 2496 ถึง 2500 ปรากฏว้ในปี 2496 มีผู้ถึงแก
กรรมคด้วยใช้มาถาเรยถึง 2 หน้บเศษ ึ่งน้บเป็นจ้ำนวนสูงส้คในบรรดาโรคที่ห้ให้พะระชกรถึงแก
ควมคาย ึ่งถ้ก้เห็บก้กับจ้ำนวนพะระชกร 100,000 จะเป็นผู้บ้วยคายค้วยโรคน 111.4 คน ุโรค
ที่เกดแกเค็กอายค้กว้ 4 ส้ปีค้ก้ 16,000 คนเศษ น้บเป็นจ้ำนวนที่สอง ุหรือเห็บก้กับแ้ฉนถะ 86.4
คน และถ้ค้บ้ส้ก้มได้แกโรคท้ชงร้วง ท้ชงเศษอย้งแรง เป็นเหตุให้ม้บ้วยคาย 10,000 รยเศษ
เห็บก้กับพะระชกรเห็บก้กับแ้ฉนถะ 53.6 คน ในจ้ำนวนโรคส้ค้ญเหตุถนโรคกะพะระอหหารเป็นเหตุ
ให้คนคายน้อยกว้วโรคอื่น ๆ ผู้บ้วยคายค้วยโรคนในปี 2496 มีเพียง 900 รยเศษ ุหรือเห็บก้กับแ้ฉน
ถะ 4.8 คน

อย้งไรก็ค้ จากสถิตินปี พ.ศ. 2500 ปรากฏว้จ้ำนวนผู้บ้วยที่คายค้วยใช้มาถาเรย
ได้ถดถอเกอบ 60 % ค้ค้ถดจาก 21,451 รยในปี 2496 เหลือเพียง 10,458 รยในปี 2500 และ
โรคเค็กอ้นอายค้กว้ 4 ส้ปีค้ก้ได้เพิ่มจาก 16,635 รยในปี 2496 เป็น 18,636 รยในปี 2500
และถถยเป็นโรคที่ห้ให้พะระชกรคายมากเป็นถ้ค้บ้หนง ึ่งถ้ก้ค้เห็บก้กับพะระชกร 100,000 คน
จะมีทารกคายค้วยโรคนถึง 81.4 ของทุก ๆ แ้ฉน ุโรคท้ชงร้วงและท้ชงเศษอย้งแรงชงมถ้ค้บ
เป็นถ้ค้บ้หนงเมื่อปี 2496 ได้ถนชนเป็นถ้ค้บ้ท้ส้ค้ชงในปี 2500 ค้ค้ มีผู้บ้วยคายค้วยโรคนถึง 12,949
รย ุเห็บก้กับแ้ฉนถะ 56.6 และโรคนอไมเหยร้นชนมาเป็นถ้ค้บ้ท้ส้ค้มโดยเหตุที่ห้ให้ม้บ้วย
คายถึง 12,380 รย ุหรือเห็บก้กับแ้ฉนถะ 54.1

สถิติจ้ำนวนผู้บ้วยคายค้วยโรคส้ค้ญค้ก้ว้ ึ่งตั้งแต่ปี 2496 ถึง 2500 มีค้งค้ไปน

ตารางที่ 14 จำนวนประชากรตายด้วยเหตุสำคัญบางอย่าง

2496 - 2500

เหตุที่ตาย	จำนวนประชากรที่ตาย					คิดเป็นอัตราต่อประชากรแสนคน				
	2496	2497	2498	2499	2500	2496	2497	2498	2499	2500
มาตาเรีย	21,451	16,473	14,520	12,617	10,458	111.4	84.2	73.1	56.7	45.7
โรคเด็กอายุต่ำกว่า 4 เดือน	16,635	18,971	16,256	17,034	18,636	86.4	97.0	81.9	76.0	81.4
โรคท้องร่วงและท้องเสีย	10,323	11,109	9,596	9,399	12,949	53.6	56.8	48.3	42.3	56.6
จ্বরณโรคระบบทางหายใจ	9,219	10,098	10,376	10,135	11,133	49.9	51.6	52.3	45.6	48.6
นิวมเนีย	6,640	6,094	7,507	9,298	12,380	34.5	31.2	37.8	41.8	54.1
บิด	4,765	5,093	4,471	4,322	3,034	24.7	26.0	22.5	19.4	13.2
โรคเกี่ยวกับนิครรภ์										
และคลอด	3,632	3,625	3,807	4,152	3,839	18.8	18.6	19.2	18.7	16.8
อุบัติเหตุ	2,972	3,187	3,149	4,027	3,954	15.4	16.3	15.9	18.1	17.3
โรคหัวใจ	2,540	2,977	2,769	2,974	3,754	13.2	15.2	13.9	13.4	16.4
โรคเหน็บชา	1,478	1,524	1,248	2,020	1,770	7.7	7.8	6.3	9.1	7.7
ไขหวัด	1,027	1,175	1,418	1,430	1,556	5.3	6.0	7.1	6.4	6.8
โรคกะเพาะ	933	1,789	1,528	1,661	1,639	4.8	9.2	7.7	7.4	7.2

ที่มา เอกสารกรมอนามัย Population : Census, Checking Survey and Mid-year Estimation, แผนก 8

ถ้าพิจารณาจากสถิติข้างบนนี้ของที่เทียบจำนวนผู้ตายด้วยโรคต่าง ๆ ต่อประชากร 100,000 คน จะเห็นว่าไข้มาตาเรีย กับโรคบิด ได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดในระหว่างปี 2496 ถึงปี 2500 กล่าวคือ ไข้มาตาเรียได้ลดจาก 111.4 : 100,000 เหลือเพียง 45.7 : 100,000 และโรค

บิดตจจาก 24.7 : 100,000 เหลือเพียง 13.2 : 100,000 โรคที่เป็นเหตุให้คนตายเพิ่มขึ้นได้แก่โรค
 นิอโมเนีย เพิ่มจาก 34.5 : 100,000 เป็น 54.1 : 100,000 และเนื่องจากไข้มาลาเรียมีอัตราต
 ลงมาก จึงทำให้โรคเด็กอายุต่ำกว่า 4 เดือนกลายเป็นโรคที่ทำให้ประชากรตายมากเป็นลำดับหนึ่ง
 ซึ่งถ้าพิจารณาเฉพาะโรคที่ทำให้เด็กอายุต่ำกว่า 4 เดือนตายโดยเฉพาะแล้วจะเห็นว่าอัตราตายของ
 โรคนี้ได้ลดลงเล็กน้อยด้วยซ้ำ คือลดจาก 86.4 : 100,000 เมื่อปี 2496 เหลือ 81.4 : 100,000
 ในปี 2500 โรคอื่น ๆ ที่เหลือนับว่ายังเป็นเหตุให้ประชากรตายได้เร็วกว่าเดิม แม้จะมีเปลี่ยนแปลง
 บ้างก็เป็นจำนวนเล็กน้อยไม่เกิน 2 - 3 : 100,000 และบางคราวก็ชนบางดงบ้าง จึงไม่
 สามารถกำหนดได้ว่าจะมีแนวโน้มไปทางใด.

สรุป

จากการศึกษาเรื่องประชากรของประเทศไทยดังกล่าวมาโดยละเอียดข้างต้น จะเห็น
 ว่าจำนวนประชากรของประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นจาก 8 ล้านเศษเมื่อ พ.ศ. 2453 เป็น 22 ล้านเศษ
 ในปี พ.ศ. 2499 ซึ่งนับว่าเป็นอัตราเพิ่มเกือบสามเท่าตัว ถ้าใช้อัตราเกิดหักด้วยอัตราตายให้เหลือ
 เป็นอัตราเพิ่มของประชากร (Growth Rate) ที่แท้จริงแล้ว ประเทศไทยมีพลเมืองเพิ่มปีละกว่า
 ๑ ล้านคนมาแต่ปี 2486 และได้เปลี่ยนเป็นปีละสามแสนเศษมาแต่ปี 2492 ถึง 2495 ในปี 2496
 และ 2497 อัตราเพิ่มเปลี่ยนเป็นปีละสี่แสนเศษ และตั้งแต่ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมาประชากรได้เพิ่ม
 ขึ้นปีละห้าแสนเศษ ในอัตราที่เพิ่มปีละห้าแสนเศษ ถ้าคิดเทียบอัตราเพิ่มต่อประชากร 1000 คน
 แล้ว จะพบว่าประเทศไทยมีประชากรเพิ่มลงเฉลี่ยประมาณ 24-28 คนต่อทุก ๆ หนึ่งพันคน
 และถ้าอัตราเพิ่มยังคงอยู่ในระดับนี้เรื่อยไปอีก 20 ปีข้างหน้า คือ พ.ศ. 2520 ประเทศไทยจะมี
 พลเมืองประมาณ 35 ถึง 40 ล้านคน

ในด้านเพศและอายุของประชากร ปรากฏว่าประเทศไทยมีประชากรชายหญิงจำนวน
 ใกล้เคียงกันมาแต่เริ่มมีการสำรวจสำมะโนครัวครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2453 จาก พ.ศ. 2453 ถึง พ.ศ.
 2499 จำนวนประชากรชายหญิงได้เปลี่ยนแปลงกันมากบ้างน้อยบ้างสัมพันธ์กันตลอดมา สถิติครึ่งสุดท้าย
 ที่ได้จาก การสำรวจครอบครัวจดทะเบียนราษฎรเมื่อ พ.ศ. 2499 อัตราส่วนของชายต่อหญิง 100

คน เท่ากับ 99 : 100 แต่สถิติยังไม่สามารถใช้เป็นเครื่องชี้ได้แน่นอนว่าแนวโน้มของจำนวนหญิงจะมากกว่าชายยิ่งขึ้นต่อไปอีก ทางทิศจตุรศกษาและตั้งเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงในการสำรวจ พ.ศ. 2503 และครั้งต่อไปอีกสัก 2-3 ครั้ง จะช่วยให้ทราบแนวโน้มได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในด้านความยืนยาวของชีวิต (Life Expectancy) ของประชากรนั้น กล่าวโดยถ้อยคำเดียวประชากรชายไทยมีอายุ 48.69 ปี และประชากรหญิงมีอายุ 51.90 ปี อายุถ้อยคำเดียวของประชากรหญิงยืนยาวกว่าประชากรชายเล็กน้อย เพราะหญิงทำงานบ้าน และงานที่มีโอกาสเสี่ยงอันตรายน้อยกว่าชาย อัตราอายุถ้อยคำเดียวดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศทางตะวันตกปรากฏว่า ประชากรไทยยังมีอายุสั้นกว่าประชากรของประเทศเหล่านั้นหลายปี ทั้งนี้ เพราะอาหารการกินอยู่ของชาวไทย การอนามัย การสุขาภิบาล และการแพทย์ของเรายังเจริญก้าวหน้าไม่เท่ากับประเทศเหล่านั้น

จากการศึกษาสถิติอัตราการตายของประชากรในระยะ 15 ปี เริ่มตั้งแต่ปี 2486--2500 ปรากฏว่า อัตราตายของประชากรได้ลดลงเกือบ 50% กล่าวคือในปี 2486 อัตราตายของประชากรถ้อยคำเดียวพันละ 17.1 แต่ในปี 2500 อัตราตายได้ลดลงเหลือเพียง 9.5 ต่อพันแสดงว่าประชากรมีการอนามัยและรู้จักรักษาสุขภาพดีขึ้น และการแพทย์สมัยปัจจุบันกำลังได้รับความนิยมนอกจากประชาชนมากขึ้น โรคที่เป็นเหตุให้คนตายมากในประเทศไทยได้แก่โรคที่เป็นแก่เด็กอายุต่ำกว่า 4 สัปดาห์ โรคท้องร่วงท้องเสีย นิ่วในเนย ไข้มาลาเรีย อหิวาตกโรค

เมื่อจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้น อัตราเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรคือเนื้อที่ 1 ตารางกิโลเมตรจึงเพิ่มขึ้นโดยลำดับมาด้วย ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 514,000 ตารางกิโลเมตร เฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรเมื่อ พ.ศ. 2453 ได้ประมาณ 16 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร และได้เพิ่มเป็น 18, 22, 28, 34, และ 44 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ในคราวสำรวจปี 2462, 2472, 2480, 2490 และ 2499 ตามลำดับ แม้ความหนาแน่นของประชากรของประเทศไทยโดยถ้อยคำเดียวจะเพิ่มขึ้นดังกล่าวก็ตาม ประเทศไทยยังมีประชากรเบาบางกว่าประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงในทวีปเอเชียด้วยกันอีกหลายประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และอินเดีย เป็นต้น จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดและหนาแน่นที่สุดในประเทศไทยได้แก่จังหวัดพระนครซึ่งมี

จำนวนประชากรถึง 1,328,228 คน เมื่อคราวสำรวจปี 2499 เฉลี่ยความหนาแน่นของประชากร ต่อเนื้อที่ 1 ตารางกิโลเมตรได้ 1,309 คน จังหวัดชนบทมีประชากรอยู่หนาแน่นเป็นลำดับถัดไปใน การสำรวจปีเดียวกัน คือมีประชากร 445,098 คน เฉลี่ยความหนาแน่นเท่ากับ 989 คนต่อเนื้อที่ 1 ตารางกิโลเมตร จังหวัดอื่น ๆ ที่มีจำนวนประชากรกว่า 500,000 คนขึ้นไปได้แก่ อุบลราชธานี นครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ เชียงราย นครศรีธรรมราช อุตรดิตถ์ วิทยเขต นครสวรรค์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์.

Summary

As a result of his study, the author finds out that the number of Thailand's population has been almost tripled since the first census conducted in B.E. 2453(1910). In that year the total population was only 8.1 million as compared with 22.8 million in B.E. 2499 (1956). Over a period of fifteen years (B.E. 2486—B.E. 2500 or 1943-1957) during which significant data were available, the birth rate ranged from 2.3% to 3.8%, while the death rate declined remarkably from 1.7% to 0.9%. Hence, the growth rate, it can be said, is on a sharply increasing trend starting from 1.6% in B.E. 2486 to 2.4% in B.E. 2500.

Although the author realizes several difficulties in attempting to project the future population of any country, he estimates the number of Thailand's population in B.E. 2520 (1977) to be between 37.5 and 40.7 million. The average life expectancy of a Thai is 48.69 years for a male and 51.90 for a female. The density of population per square kilometre is about 44 persons on the average, while Bangkok is the most crowded city with its residents numbering 1.3 million in B.E. 2499 (1956) or over a thousand persons per square kilometre. Among causes of death, diseases of early infancy under four weeks, diarrhoea, pneumonia, malaria, and T.B. of respiratory system are predominant.